NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. MÁRCIUS. III. FÜZET.

MINISZTERI ELISMERÉS SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONÁNAK.

Örömmel közöljük a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úrnak február 17-én 4724/VI. *b.* szám alatt kelt meleghangú köszönőiratát, melyben volt szerkesztőnknek, Sebestyénné Stetina Ilonának önzetlen, lelkes munkásságáért elismerését és köszönetét fejezi ki:

«Tudomásomra jutott, hogy Nagyságod az időközben változott viszonyokra való tekintettel az Erzsébet-Nőiskola tanári testülete által államsegély mellett kiadott «*Nemzeti Nőnevelés*» című folyóiratnak szerkesztői tisztétől, saját elhatározásából, visszalépett.

Nagyságod a magyar nemzeti nőnevelés főfontosságú és magasztos ügyét kora ifjúsága óta tiszta hivatásszeretettel és lankadást nem ismerő odaadással szolgálta. Nemzeti nőnevelésünk felvirágoztatása körül Nagyságod úgy az iskolában végzett tanítói munkássága és egyéniségének nemes példát adóan ható kiválósága által, mint pedig a társadalomban és az irodalomban teljesített, emelkedett gondolkodástól vezérelt, az eszményi nőiességet soha szem elől nem tévesztő, nemesen ágitatórius tevékenységével, elévülhetetlen érdemeket szerzett, melyek Nagyságod nevét a hazai nőnevelés történetében, a későbbi utókor számára

is kegyeletes és hálás emlékkel fogják fenntartani és megőrizni.

Amidőn Nagyságod a «Nemzeti Nőnevelés» című folyóirat szerkesztői állásától, egy negyedszázad lelkes, buzgó és meleg ügyszeretettől áthatott tevékenysége után megválik, örömmel használom fel ezen alkalmat arra, hogy az ezen a téren is kifejtett érdemekben gazdag és eredményeiben áldásos munkásságáért Nagyságodnak őszinte köszönetemet és méltányló elismerésemet fejezem ki.

Jankovich s. k.

Komáromy Lajos

KOMÁROMY LAJOS.

(1843 nov. 23—1914 szept. 29.)

A mult esztendő tavaszának végén nyomtatott levelet kaptunk a postán. A levélben Komáromy Lajos tudósította barátait és ismerőseit, hogy orvosa tanácsára elhagyta a fővárost s elköltözik a pusztára, hol kis unokáinak vidám körében, a derült nyugalomban talán hamarább megtalálja a gyógyulást, mint a fővárosnak kevésnapú, sűrű levegőjében, a nyugalomra vágyó ember lelkét zaklató zsivajában. Az ősz első napjaiban új levél jött, de ezt már azok küldték, akik megtört szívvel állották körül sírját a fegyverneki pusztán. Már az első hír is, de még inkább a második, fájdalmasan érintett mindenkit, aki Komáromyt ösmerte. Igaz, hogy már jó egynéhány esztendeje, mióta az Erzsébet-Nőiskolától búcsút vett, egyre ritkábban járt emberek közé; de ezért megszoktuk, hogy hosszabb-rövidebb időközökben előtünjék, hol egy-egy iskolai ünnep alkalmával, hol egy tudományos társaság ülésén, amikor, mintha tegnap váltunk volna el egymástól, a maga derült, nyugodt módján beszélgetett iskolai és tudományos dolgokról, fölelevenítette a multnak eseményeit és személyeit, szólt azokról a nagy egyéniségekről, akikkel hosszú élete folyamán nem egyszer érintkezett, nem annyira bő és részletes elbeszéléssel, mint inkább néhány rövid szóval, egy-egy jellemző, adomaszerű eset szűkszavú vázlatával világítva meg a szóban forgó embereket és körülményeket. Ha az Erzsébet-Nőiskoláról került szó, akkor arcán futó ború suhant végig; a kérdésre, hogy mért nem látogat el gyakrabban közénk, legtöbbször kitérőleg válaszolt. Egy alkalommal nála szokatlan felindulással mondta: «Rosszul esik elmennem és újra látnom

azt a helyet, hol annyi ideig működtem, s ahol most már tanítanom *nem szabad.*» Ez a nyilatkozat mélyen belevilágít lelkébe. Idenőtt ő szívének minden szálával, itt élte munkás életének legszebb, leggyümölcsözőbb éveit, itt élvezte a tanító legnagyobb gyönyörűségét, mikor érzi, hogy lelke gazdag tartalmát megoszthatja tanítványainak fogékony lelkével. Akkor értettem meg igazán mélyértelmű szavait, miket az 1906-iki év záróértekezletén mondott, midőn végleg elbúcsúzott működésének eddigi színhelyétől: «Ha visszagondolok az itt eltöltött évekre, fájdalommal telik el lelkem, mert búcsúznom kell a munkától, mely számomra élvezet volt. A kötelesség súlyát sohasem éreztem s az Írás szavaival mondhatom: az én igám gyönyörűséges volt és az én terhem könnyű» (Máté XI. 30).

Az életben gyakran találkozunk olyan emberekkel, akiket én lelki fösvényeknek neveznék: nagy tehetséggel megáldva minden gyönyörűségüket csak abban lelik, hogy lelki kincseket gyüjtsenek; ezt a kincset azonban nem osztják meg másokkal, hanem féltékenyen őrzik, nehogy valaki csak egy pillantást is vethessen belé, mintha az akkor fogyatkozást szenvedhetne. Pedig a szellemi kincsek épen abban különböznek az anyagiaktól, hogy mennél többet adunk belőlük másoknak, annál jobban gyarapodnak. Komáromy Lajos a bőven osztogatók közé tartozott s ez tette őt a nemes tanár példaképévé.

Komáromy Lajos bölcsője a marosparti Makón állott, hol atyja a református algimnázium tanára volt. Hivatásának szeretete benne apai örökség volt. Az apa maga tanította fiát az elemi osztályokon végig a gimnázium harmadik osztályáig. A fiú a csöndes, zúgolódásnélküli kötelességteljesítést a legközvetlenebb példán tanulhatta; pedig hogy mit jelentett az ötvenes években egy kis vidéki városka felekezeti gimnáziumában tanárkodni, mennyi anyagi nélkülözéssel és idegölő munkával járt az annak idején, ma csak az tudja, aki tanügyünk történetének homályosabb zugait is búvárolta, vagy pedig aki saját családi hagyományok útján szerzett képet róla. S az akkori, anyagiakban és szellemiekben oly szűkös viszonyok, melyekre még a politikai

élet nyomasztó levegője is súlyosodott, mégis hány kiváló emberünk nevelőiskolájává lettek! Tanulni, mennyiségben bizonyára kevesebbet tanultak, de a jellem fejlődésére, a kötelességtudás és teljesítés ébresztésére bizonyára nem voltak kedvezőtlenek azok az idők.

Komáromy a gimnázium IV. osztályát Kisujszálláson végezte, majd a főgimnáziumi tanulmányokra Nagykőrösre ment. Az itt töltött évek igen mély hatásúak voltak rája. Még utolsó éveiben is nem egyszer mondotta, hogy életpályájának alapjait az az idő vetette meg, melyet Kőrösön töltött s melynek rajzát «Arany János mint tanár» című cikkében adja (Magyar Tanügy, 1883).

«A nagykőrösi református főgimnázium tanári kara, az ötvenes éveknek kivált első felében, kevés kivétellel, csupa irodalmi férfiakból állott. Ott tanítottak, részint egy időben, részint egymásután *Arany János* mellett *Szász Károly* (Dante, Goethe, a Nibelungok, s általában a nyugati irodalmak művészi fordítója), *Salamon Ferenc* (jeles irodalmi tanulmányok szerzője s a módszeres történeti kutatás mestere), *Szabó Károly* (a régi történeti források ismertetője és tolmácsa, régi irodalmunk könyvésze), *Szilágyi Sándor* (aki az irodalmi élet egyik legelső ébresztője volt 1850-ben és örökké változó című folyóiratával réme az abszolut kormány cenzurájának, majd aggkorában az Ezredévi Történelem szerkesztője), *Tomori Anasztáz* (a magyar Shakespeare tervének megvalósítója), *Losonczi László* (a maga korának jónevű, ma már elfeledett népies irányú költője) és mások. A gimnázium fenntartó testülete, melynek élén széles látáskörű férfiak állottak, mindjárt az ötvenes évek elején elfogadta, még pedig hazafias szempontból, a bécsi minisztérium «Entwurf»-ját, ily módon vélvém megtarthatni iskoláját a felekezetnek és a magyarságnak. Az új tanterv a tanerők lényeges megszaporitását tette szükségessé. Az iskola vezérférfiai most ama jeles ifjú erőkre tekintettek, kik már az előbbi korszakban irodalmi hírnévre tevén szert, most a katasztrófa után munkálkodásuk teréről leszoríttattak s többnyire hivatalos állás nélkül voltak. És a jelesek megragadták az alkalmat, hogy ha a

viszonyok nyomása miatt más téren nem lehet, a tanszeken szolgálják hazájokat s az ifjúság szívébe hintsék a jövő magvait.»

Ekkép vált a nagykőrösi gimnázium e súlyos években nem egy nagy emberünk menedékévé és sok, később kiváló személyiség nevelőiskolájává. Komáromy Lajos társai közül jó nevet vívtak ki például *Szilády Áron*, a régi magyar irodalom avatott ismerője; *Hagymássy Tolnai Lajos*, az élestollú regényíró, *Ágai Adolf*, a tárcaírás ötletes mestere, *Dömötör János*, lírai költő. Komáromyra tanárai közül Arany János volt legnagyobb hatással, aki nemcsak mély és kiterjedt tudásával, hanem pedagógiai jelességeinél fogva is egész pályájának mintaképévé lett. Az őszinte bámulat iratja meg Komáromyval ezeket a jellemző sorokat róla: «A valódi nagy ember nemcsak azon a téren nagy, hová őt a géniusz ihletése vezérli, hanem nagy bármely téren is, melyet a sors számára kijelöl. Arany, a ragyogó tehetségű öltő, a kötelességérzet, a lelkiismeretesség, a buzgalom, a részrehajlatlanság kitünő példányképe a tanári pályán is.» A tanári kötelesség teljesitésében Komáromy mindvégig hü tanítványa is maradt a nagy mesternek.

A gimnázium elvégeztével (érettségit tett 1862 júl. 31) Komáromy a papi pályára lépett. A vagyontalan, minden összeköttetés nélkül szükölködő ifjút akkoriban a papi pálya kecsegtette leghamarább biztos kenyérrel. A hittudományi folyam első évét még Nagykőrösön hallgatta, de azért szorgalmasan forgatta a tollat is, úgy hogy a theologusokból alakult önképző-társulatnak alelnökévé is választották. Ez időben nagy szorgalommal veti magát az idegen nyelvekre is és a németen kívül megtanul franciául és angolul; e nyelvtudásnak később igen nagy hasznát látta. Theologiai tanulmányait aztán Pesten folytatta és fejezte be (bizonyítványa 1866 aug. 24-én kelt) s itt már erősen hajlott a neveléstudomány felé, melyet Gönczy Pál, tanügyi politikánknak később nagynevű vezérfia, adott elő.

Tanulmányainak kiegészítésére Skóciába ment s ott a Free Church of Scotland edinburghi intézetében, a New College-ben hallgatta a theologiai előadásokat, megismerkedett a skót egyházi

élettel és beható tanulmány tárgyává tette az oktatás és nevelés minden ágát (1866 okt. 1—1867 ápr.). Az iskolai év befejeztével bejárta a skót felföldet, melyet Burns költeményeiből már megszeretett volt, megnézte Londont, Párist; hosszabb időt töltött Svájc hegyei között s egy nagy vargabetűvel Olaszországon keresztül tapasztalatokkal és benyomásokkal gazdagon megrakodva 1867 őszén visszatért hazájába. Itthon másfél esztendőre Vizsolyi Gusztáv tolnamegyei alispán családjában nevelői állást vállalt, hogy nyugodtan készülhessen papi szigorlataira; papi képesítését azonban gyakorlatban nem érvényesítette, mert mikor a budapesti református egyház gimnáziumához tanárnak meghivta (1869 márc. 1), az örökölt hajlandóság, s talán nagykőrösi tanárainak példája is a tanári pályára vitte, s meg is maradt rajta nyugalomba való vonulásáig (1906 jún.).

Gimnáziumi tanársága idején a magyar nyelven és irodalmon kívül tárgya volt a görög is, mely vidám és derült világával nagyon illett az ő harmónikus lelkéhez. Ennek a vonzódásnak irodalmi terméke volt az, hogy lefordította angolból Cox György görög regéit, ezt a Grimm-irányú mythologiát, mely minden mythosnak magyarázatát természeti jelenségekben találta. Ugyanakkor több tanügyi folyóiratban a görög nyelv mellett száll síkra abban a harcban, mely a görög nyelvnek és irodalomnak, mint rendes tantárgynak, a gimnáziumból való kiküszöbölését tűzte ki céljául. Hogy ez a küzdelem végül a görögnek részleges vereségével végződött, ezt mindvégig fájlalta, mert meg volt győződve, hogy ezzel az ifjúságnak eszthetikai és ethikai művelődése nagy csorbát szenvedett.

Nagy fordulatot jelent élete pályáján, mikor 1879 őszén a sugárúti állami elemi és polgári tanítónőképző-intézetnek, a mai Erzsébet-Nőiskola polgári tanítónőképzőjének tanárává lett. Búcsút mondott ekkor egyrészt a klasszikus tanulmányoknak és tisztán csak a magyar nyelvet és irodalmat tartotta meg szaktárgyul; de búcsút mondott egyszersmind a fiúiskolának is, hogy ezután egy negyedszázadnál tovább minden erejét és tudását a női oktatás és nevelés ügyének szentelje.

Az iskola, melynek kebelébe Komáromy Lajos lépett, akkor éppen egy évtizedes multra tekintett vissza. A kezdet nem csekély nehézségeit leküzdve, céltudatos munkássággal haladt azon az úton, melyet nagy alapítói, Eötvös József és Trefort Ágoston eléje tűztek. Zirzen Jankának, az ország «első tanítónőjének» igazgatása alatt nagytörekvésű testület állott, mely az akkori női nevelésnek és képzésnek főszervezője és irányítója volt. Akkor alapították a Nemzeti Nőnevelés című folyóiratot, melynek főcéljául ezt tűzték ki: «megismertetni az utakat és módokat, amelyeket a nőnevelés körül, leányiskoláinkban követnünk kell, ha az igazi magyar nemzeti műveltség alapjait növendékeinkben megvetni akarjuk.» (Nemz. Nőnev. I. 19.)

Komáromy Lajos teljes tudásával és munkaerejével állott e nagy eszmények szolgálatába, és feledhetetlen, nagyérdemű társaival, Péterfy Sándorral és Sebestyén Gyulával mindvégig oszlopa volt nemcsak az intézetnek magának, hanem a nőnevelés ügyének általában is.

A tanári székben főjellemvonása a tárgyáért való lelkesedés volt, mely növendékeiben hasonló lelkesedést tudott ébreszteni; ez pedig a jó tanárnak egyik leglényegesebb kelléke, mely nélkül munkája holt és meddő, csupán kényszerű kitöltése a hivatalos óráknak. Ez a lelkesedés természetszerűen azon a szilárd szaktudáson alapult, mellyel tárgyának minden ágában rendelkezett s amely biztosította növendékeivel szemben a föltétlen tekintélyt és tudományos hitelt. Rendszerező elméje és komoly elmélyedése a tanítás anyagába hasonlóra szoktatta tanítványait. Az irodalomtörténetben kevésbbé az elvont tudományt, hanem inkább magát az irodalmat fejtegette; nagy jelessége volt az irodalmi jelenségek részletes és beható elemzése, melynek nem könnyebb végét fogta, hanem rendszeresen pontról-pontra haladva szétfejtette a tárgyalt mű minden szálát. Módszeres fejtegetései, miknek egy része a Nemzeti Nőnevelés lapjain is megjelent, még ma is sok tekintetben követendő mintákul szolgálhatnak.

A tanítás gyakorlatában mindig kísérte őt a tudatos pedagógus elméleti megfigyelése. Ez nem minden tanítónak adománya;

ehhez ép olyan külön rátermettség kell, mint a jó tanításra. Vannak olyanok, akik a gyakorlatban a legmintaszerűbb tanítók, akiket mintegy természetadta tehetségük vezet a helyes úton, elméletileg azonban nem tudnak számot adni eljárásuk minden részletéről. Mások ellenben a tanításnak minden mozzanatát tudatos figyelemmel kísérik s a gyakorlati módszer elméletét is le tudják vonni. Komáromy ez utóbbiakhoz tartozott. Ez a tulajdonsága forrása azoknak a dolgozatoknak, melyeket mind a nevelés általános kérdéseiről, mind a tanítás részleteiről is írt. Idevágnak azok a cikkek, miket évek hosszú során át a népoktatásnak állapotáról írt s amelyek nemcsak egyszerű ismertetései az idevonatkozó anyagnak, hanem egészükben mélyreható fejtegetései és bírálatai is. Érdeklődésének középpontjában a hazai női oktatás és nevelés áll; majd a XVIII. század nőnevelésének főbb eszméit kutatja, majd a XIX. század első fele egyik legnagyobb nemzetnevelőjének, Fáy Andrásnak működését fejtegeti mélyreható tanulmányban; egyszer a nő gazdasági kiképzésének iskolai vonatkozásairól szól; máskor a magyar írónőkkel foglalkozik; belevonja fejtegetéseibe a külföldi női oktatás tanulságait is . . . szóval, nincsen a nőnevelésnek és képzésnek olyan ága, amely elméletileg is ne érdekelné. Komáromy jártasságát e kérdésekben illetékes helyen csakhamar felismerték és minden alkalommal az ő véleményét is kikérték; így lett ő aztán rendes tagja az Országos Közoktatásügyi Tanácsnak s több nevelésügyi kérdéssel foglalkozó bizottságnak és testületnek.

Irodalmi, jobban mondva tudományos munkássága az itt érintett pedagógiai kérdéseken kívül, elsősorban a magyar nyelvtudománynak, kisebb részben az irodalomtörténetnek szolgálatában állott. — A hetvenes években, mikor Komáromy nagyobbarányú tudományos munkássága kezdődött, javában folyt a harc a szélső nyelvújítás és az új orthológia két pártja között. Amannak vezérei: Fogarasi János, Toldy Ferenc és Ballagi Mór körömszakadtig védték a korlátlan szócsinálás jogosultságát s avval vádolták az ellenpártot, hogy: «Az ósdi iskola nyelvün-

ket régi szegénységébe akarja visszataszítani» — míg az új orthológia pártja, melynek élén Szarvas Gábor állott, hatalmas táborkarával, a Magyar Nyelvőr tudósaival, tiltakozott a nyelvnek erőszakos gyarapítása ellen, s a nyelv történeti fejlődésének minden korszakából fennmaradt emlékekben, és az egészséges, mételyezetlen népnyelvben nyilvánuló nyelvi géniuszra hivatkozva követelték a korcs szavak, szólások, kifejezések, idegenszerű szókötések és mondatfűzések tömegének kérlelhetetlen kiirtását.

Komáromy Lajos e harcban Szarvas Gábor mellé állott. Ide állította őt tiszta, hamisítatlan nyelvérzéke, melyet magával hozott az alföld színmagyar vidékeiről; ide a nagy írók és költők, főképen Arany műveinek behatő ismerete, Arany tudományos nézeteinek és személyes hatása; ide végül a régi nyelv tanulmánya s az a tudományos felfogása, hogy a nyelv életében az egyéni önkénynek csak ritkán és csak kivételes esetekben lehet jogosultsága. Tárgyilagos, és a nyelvújítás történeti ismeretén alapuló meggyőződése az új orthológia pártjába állította, de egyszersmind megóvta a vezérharcosoknak a maga idejében szükséges szélsőségétől s az ellentétek kiegyenlítésétől várta a nyelv ügyének diadalát, úgy mint Imre Sándor és Szvorényi József. A mérsékelt orthológia vezette az irodalmi tanításban is, ez volt kalauza, mikor kitünő nyelvtanait és olvasókönyveit megírta, ennek áldásos hatása megérzik tanítványainak százain, kik az ő elveit magukévá tették és terjesztették országszerte; terjesztették pedig különösen azt a mély ragaszkodást és szeretetet, melynek jelmondatául Komáromy a széphalmi szent öregnek, Kazinczynak ez arany szavait vette: «Nekünk ezt a nyelvet szeretni kellene, ha nem volna is oly szép s a maga nemében egyetlen egy, mert a *miénk!*» — Igen, ennek a *miénk*-nek szeretete vezérelte Komáromyt egész tudományos és tanári pályáján! Cikkeinek hosszú sora, a Nemzeti Nőnevelésben, a Magyar Nyelvőrben, a Magyar Nyelvben mindebből fakad. Megfigyeli a nyelvet az iskolában, az iskolai könyvekben, a hírlapokban, a szépirodalomban: ahol egy-egy új gaz üti fel a

fejét, irtja; ahol valamely rejtett szépséget talál, szerető gonddal mutatja be azoknak, akik azt az *édes miénket* ép úgy szeretik, mint ő. A tudomány eredményeit egyszerűen és világosan, könnyen érthetően teszi hozzáférhetővé a kevésbbé szakértő közönség előtt; hogy csak egy példát említsek, ilyen; *A neologia és orthologia* című tanulmánya (Nemzeti Nőnevelés 1880), mely ennek a hatalmas nyelvi küzdelemnek tárgyilagosan megírt története.

Szakszerű nyelvtudományi dolgozatai leginkább a Magyar Nyelvőrben jelentek meg: hol egy régi író nyelvéről értekezik, hol alaktani kérdéseket fejteget, bírálja az iskolai nyelvtanok rendszerét, mindég az őt jellemző alapossággal és elmerüléssel. Szakavatottságát és lelkiismeretességét a Magyar Tudományos Akadémia is méltányolja, mikor rá és Királyi Pálra bízza a Nyelvemléktár III. kötetének, a Nagyszombati-, Domokos- és Virginiakódex kiadását.

Az irodalomtörténetben Berzsenyi, Fáy, Tompa, Jókai, Arany vonzzák leginkább; vagy érdekes írói arcképet rajzol róluk, vagy egy-egy jellemző vonásukkal foglalkozik tanulmány alakjában, keresi a nemzet egészére, a közönség különböző rétegeire tett hatásukat; az iskola számára pedig beható tudással és szerető gonddal fejtegeti műveiket.

Lelkéhez legközelebb Arany János állott. Minden bizonnyal nagy része van ebben annak a körülménynek, hogy mint tanítványa, a nagy embernek személyes hatása eltörölhetetlen nyomot hagyott benne. De e személyes mozzanaton kívül Arany műveinek nagy nemzet- és egyénnevelő értéke Komáromyban a pedagógus meggyőződésévé is lett. A következőket mondja egy cikkében: «Egy nemzet ifjuságának szellemi nevelésében főtényezőkként kell szerepelni azon nemzet legkitünőbb írói elmeszüleményeinek. A görög ifjúnak Homeros volt a fő tanulás tárgya; nálunk Arany János van arra hivatva, hogy iskoláinkban az irodalmi oktatás középpontjává váljék. Rajta kívül hiában keresünk költőt irodalmunkban, akinél a nemzeti érzület és felfogás az általános műízléssel, — a magas röptű idealizmus józan

reálizmussal oly összhangzatosan párosulna, akinél nyelvünk népies anyaga oly szabatos formákban és költői díszben jelennék meg. A kifogástalan tartalomnak kifogástalan alakot adó egyesülése az, mely Aranyt iskolai auktoraink közt a legfőbb polcra emeli s neki ott legjogosabb helyet biztosít». (Arany János életéből. Nemzeti Nőnevelés VII. 203.) Meg kell jegyeznem, hogy 1883-ban, amikor Komáromy ezt írta, Arany még nem foglalta volt el teljesen azt a helyet az ifjuság iskolai olvasmányai közt, amelyet ma s többek közt Komáromynak is van része abban az érdemben, hogy ez azután a legteljesebb mértékben meg is történt. Mélységes pedagógiai érzéke vezette rá, hogy a növekedő ifjúságnak nemcsak testileg, hanem lelkileg is a jónak legjavát kell adni, s ebben a tekintetben kétségkívül Aranyt illeti meg a legelső hely.

Messze vezetne, ha az iskolai és tudományos életen kívül álló munkásságát is részletezni akarnám. Véleményért és tanácsért mindenünnen és minden ügyben szívesen fordultak hozzája és sohasem hiába. Egész sereg tiszteletbeli állást viselt egyháza kebelében, s önzetlenül szolgált minden mozgalmat, mely a tanítók és népnevelők társadalmában megindult.

Intézetünk életében nemcsak tanításával, a növendékekre tett hatásánál fogva volt nagy hatással, hanem annál a benső viszonynál fogva is, mely őt mint kartársat a tanári testülethez csatolta. Mikor a testület 1879 őszén a Nemzeti Nőnevelés kiadását elhatározta, kezdettől fogva fáradhatatlan munkatársa volt a folyóiratnak, mely köteteinek immár hosszú sorában őrzi becsesnél-becsesebb cikkeit és dolgozatait. Ezenkívül éveken át a Nemzeti Nőnevelés anyagi ügyeinek is hűséges sáfárja volt s evvel is hozzájárult a folyóirat föllendüléséhez és megerősödéséhez.

Bármerre tekintünk ittműködésének negyedszázados időszakában, mindenütt megtaláljuk jótékony nyomát az ő szelíd, gyöngéd és tiszta egyéniségének, mely annyira alkalmassá tette arra, hogy nőket készítsen elő a legtöbb eszményi felfogást kívánó hivatásra, a tanítónői pályára.

Ezért is munkássága nem határozódik az intézet falain belül: tanítványai elvitték szerte az országban az ő lelki kincseit, hogy építsenek velük azon a nagy épületen, melynek neve: a *magyar művelődés.*

Az egyén letűnik az élet színpadáról, munkásságának eredménye azonban fennmaradt és százszoros gyümölcsöt terem a társadalom, a nemzet, az emberiség javára.

Tolnai Vilmos.

A NEMZETI NŐNEVELÉS.

Fennállásától kezdve figyelmes olvasója vagyok ennek a szaklapnak. Gazdag és változatos tartalommal jelenik meg szinte mindenik füzete; összeállítása pedig gondos és nehéz munkáról, tárgyban és formában ritka szerkesztői értékről tesz tanuságot.

A nőnevelés kérdései kapcsán szinte általánosan ismertté lett ez a folyóirat, a női munkakörből vett tanulságos ismertetései pedig — mondhatni — egyetemes jellegűvé tették. Ezen szép eredmény elérését elősegítette az a körülmény is, hogy a közlöny gyakran foglalkozott általános tanügyi és társadalmi törekvésekkel és kérdésekkel is, sőt kiválóbb szociál-politikai tanulmányok és a nemzeti kultúra irányelveivel foglalkozó általános érdekű cikkek is jelentek meg benne.

A lapnak sem tartalma, sem szerkesztése ellen semminemű kifogást tenni nem lehet; ellenben alig lehetne elvitatni azt a nagy érdemét, hogy egyrészt idővel kiváló írónői gárdát nevelt, másrészt becses dolgozatokkal gyarapította pedagógiai és szociális irodalmunkat.

A lap és szerkesztősége hivatásának szempontjából csak egy irányban mutatkozott bizonyos általánosabb jellegű eredménytelenség, mely abban nyilvánult meg, hogy a lap *egyoldalú* és így *korlátolt terjedelmű publicitással* is megelégedett. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a lapot majdnem kizáróan nők, sőt az intelligens női társadalom részéről is jóformán csak a felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák tanítónői olvassák; az arra hivatott női társadalom csak szórványosan, a férfi-társadalom (tanítók, tanárok stb.) pedig egyáltalán nem foglalkozik a lappal.

Műveltségünk egyetemességének érdekei azonban meg-

kívánják, hogy férfi és nő egyaránt vegyen tudomást arról a *kölcsönös, kiegészítő munkásságról*, melyet a másik nem végez. Nincs nemzet, melyben a nagy és hatalmas férfiak mellett meg ne találnók a nagy nők mintaképeit; a férfiak munkája mellett a nők erényeit.

Nemzeti szempontból elkerülhetlenül szükséges, hogy a *nőnek társadalmi és lelki világával foglalkozzunk, gazdasági erejével számoljunk és a női nemben rejlő ritka tulajdonságokat* — melyeknek hiányát nagyban és egészben oly sokszor éreztük a férfiaknál — *nemzeti kultúránk dicsőségére gyümölcsöztessük.*

A női társadalom az állam népességének mintegy felét teszi ki, tehát igen nagy anyagi és szellemi erőt képvisel. És ha csak az az állami és társadalmi szervezet valóban kielégítő és tökéletes, mely minden egyes tagjának gondját viseli; másrészt ha rendkívüli erőfeszítéseket csak oly nemzet bír el, mely öntudatos vezetéssel és tervszerű cselekedetekkel mindenik tagját a *közérdek, a nagy emberi és nemzeti célok szolgálatába tudja állítani*, úgy valóban lehetetlen egy államnak nélkülöznie népessége felének anyagi és szellemi erejét.

Nagy vagy egészen fejletlen nemzetek tán megengedhetik maguknak, hogy a női lakosság *tisztán belső, családi életet* éljen és *passziv* szerepet játsszék az állami és társadalmi életben; mert esetleg mód van rá, hogy a férfi-lakosság egymagában is elvégezheti mindazt a munkát és elláthatja mindazokat az intézményeket, amelyek a létért való küzdelemben napról-napra fokozódnak. De nem lehet nélkülözni a női lakosság erőkifejtését a kis nemzetekre háruló intenzivebb munkakörben, ahol minden kis erőforrásra szükség van és a sokoldalú munkásságra, vagy a munka minőségére is súlyt kell helyezni.

A most folyó háborús küzdelem szinte kézzelfoghatóan bizonyította be, hogy a női munkaerő egyfelől pótolhatja és elláthatja a férfiak munkakörének egy jó részét, másfelől pedig a természeténél fogva is kifejezetten női munkásság nélkül sem pótolni, sem kiegészíteni nem tudnánk a férfiak félbenmaradt

munkáját és hogy a munkás, szorgalmas női kezek még a hadviselés speciális érdekeit is hathatósan szolgálhatják.

Ezekben a nehéz, szinte kritikus napokban egyébként újabb, kimondottan női feladat vár a magyar nőre; nekik kell ugyanis gondoskodniok a *takarékos háztartásról*, hogy az állam élelmiszerkészletei a háború folyamán ki ne merüljenek. E történeti napok nevelő hatással lesznek a nemzeti takarékosságra is, mert a most szerzett tanulságok gyümölcsözők lesznek a jövőben is. És ha ezen inséges időkben népünkben a takarékossági hajlam és az egyszerű helyes gazdálkodás megbecsülése kifejlődik; vagy ha ebből kifolyóan a jövőben a vagyongyüjtés és gazdasági megerősödés útjára lép a nemzet; úgy ez a nagy változás sok tekintetben bizonyára a magyar nők nevéhez fog fűződni. Amíg gazdasági életünk kifejlesztése révén nem sikerül nemzeti vagyonunkat új anyagi erőforrások megszerzésével gyarapítani, addig a meglevő vagyon és jövedelem takarékos kezelésével kell a vagyonszaporulatot elérni. Mert adott körülmények között nemcsak az gyüjthet vagyont, aki a meglevő anyagi erők felhasználásával új vagyontöbbletet szerez, hanem az is, aki a meglevő vagyonból és jövedelemből kevesebbet költ.

A Nemzeti Nőnevelés szerkesztőségére többek között az a szép hivatás is vár, hogy a kiváló folyóiratot minél szélesebb és oly körben is terjessze, ahol eddig értékes munkásságát tán nem ismerték; különösen pedig gondoskodnia kell ebből kifolyóan a szerkesztőségnek arról, hogy nemcsak a női iskolákban, hanem a férfi-tanintézetekben is bevezessék a folyóiratot, és általában a férfi és női munka közötti kapcsolat szükségességének a *köztudatba* való átvitelével mindkét nem kölcsönös érdeklődését a lap iránt megteremtse. Mert igaz ugyan, hogy a nemzetek nagyságát és ideáljait rendszerint a férfiak képviselik, de nem lett naggyá még egy nemzet sem, melynek ideáljait és nagy hivatását a nők magukévá nem tették.

Molnár Viktor,
államtitkár.

A CHÉMIA AZ ISKOLÁBAN ÉS AZ ÉLETBEN.

Valamennyi közép- és alsóbbfokú iskolánkban — egyes szakiskolákon kívül — a chémia a tudományok hamupipőkéje. Önálló tárgyként csakis a reáliskolákban szerepel, de ilyen iskolánk annyira kevés van, hogy a belőlük kikerülő tanulók száma az összesekéhez képest elenyésző, azért alábbi fejtegetéseim a többi iskolatípusra: a gimnáziumokra, képzőkre, polgári és elemi iskolákra vonatkoznak.

Hogyan került a chémia erre a szomorú sorsra? Régen, mikor a chémia még nem volt olyan fejlett, csak egyes, élesen elhatárolt foglalkozású körök szaktudománya volt. Az orvosok s a gyógyszerészek foglalkoztak vele. A tanárok, a tanítók nem nagyon törődtek a chémiával, mert az alsóbb és a középiskolákban nem szerepelt s így megélhetésre nem adott alapot. A chémia fejlődésével súlya, értéke növekedett, ekkor bejutott az iskolákba, de nem önálló tárgyként, hanem összekapcsolták vagy az ásványtannal, vagy a növénytannal. Talán ez ártott legtöbbet a chémia tanításának. A gimnáziumi tanárok között ritka a chémiára képesített; vele foglalkozó tanár alig akad, mert a természetrajz-chémia szakcsoport tárgyaiból képesített tanár tisztán szaktárgyaiból nem kaphat megfelelő heti óraszámot. Tehát legtöbbször nem képesített tanár tanítja s ennek meg is felel az eredmény. Nagyon sok tanár a chémia helyett is ásványtant vagy növénytant tanít, mert ezekhez jobban ért. A mai tanításnak nagyon jó képét kapjuk, ha benézünk néhány iskolába. Rendesen örömmel mutatják meg az iskola büszkeségét, a fizikai szertárt, sok helyen még a természetrajzi szertár is megfelelő.

A chémiai szertár legtöbbször egy eldugott sarokban, egyetlenegy szekrényben van, de milyen szegényes, milyen szomorú állapotban! Rendesen egy-két lombik, repedt retorta, kivirágzásokkal teli vegyszeres üvegek. Lehet-e a helyzet jobb, ha a tanároknak nem szakjuk a chémia? Nem természetes-e az, hogy a tanárok a nagy nehezen megszerzett dotációt a saját szakjukra költik? A szertárak nemcsak a gimnáziumokban rosszak, hanem a polgári iskolákban, sőt a képzőkben is, pedig e két iskola tanterve valamivel több gondot fordít a chémiára. A tanítás eredménye ezekben az iskolákban sem kielégítő.

A mai társadalom nem ismeri s ennélfogva nem is szereti a chémiát. Ha a chémia szóba kerül, stereotip visszhangként a H_2O, a víz képlete hallatszik. Ez az egész s ezzel aztán ki is merül az egész chémiai tudomány. Az emberek a chémiát megtanulhatatlannak, érthetetlennek, száraznak mondják. Pedig nem így van. Az igaz, hogy a chémiát nem könnyű tanítani, nehéz megkezdeni. A chémia olyan, mint egy karika, melynek nincs kezdete. Akárhogyan kezdjük a chémiát, mindjárt több ismeretlen fogalmat kell bevezetnünk s megmagyarázásuk nehéz a meglevő ismeretek, fogalmak segítségével, a magyarázat nagyon könnyen vet fel újabb ismeretlen fogalmakat. Nagy előrelátással, jó beosztással legyőzhető a kezdés nehézsége, de ha ezt elhibázzuk, meg nem értett, rossz a kezdet, erre nem lehet építeni a folytatást. A chémiát száraznak mondani nem lehet. Kevés dolog tudja annyira lekötni a tanulók figyelmét, mint a chémiai kísérlet. Ha pedig a fölébresztett érdeklődés később ellanyhul, az már nem a chémia hibája, ott a tanításban, a tanítóban van a hiba.

A chémia iránti részvétlenség, közöny természetes következménye a mult és a mai iskolai tanításnak. A társadalom műveltsége, felfogása, foglalkozása hűen visszatükrözteti a közoktatás szellemét, mai állapotát. Ha az egyes életpályák túlzsúfoltságának okait keressük, ezeket jó részben az iskolában találjuk meg. Ha megnézzük tudósainknak az egyes tudományágak, szakok szerint való megoszlását, benne rejlő visszásságok csiráját a

tantervekben találjuk. Ez természetes is. Ha nem így volna, akkor iskoláink nagyon rosszak volnának, mert nem tudnának erős hatást, irányítást gyakorolni a fogékony, formálható tanulósereg lelkére.

A középiskolákban legnagyobb óraszáma a nyelveknek, az irodalomnak van. Az intenziv tanítás eredménye az, hogy nyelvészeink nagy számát bármelyik nemzet megirigyelheti, szépirodalmunk még külföldön is sikereket arat.

Nagy óraszáma van a mennyiségtannak is. Meg is szeretik sokan, akik azután a technikai pályákra mennek. A természetrajz vonzó ereje nyilvánul meg botanikusaink, zoológusaink és mineralógusaink elég nagy táborában. A földrajznak már kevesebb a hatása, mert az alsóbb osztályokban tanítják és így a hatása már a középiskola elvégzése előtt megszünik. Szerintem a történelem hat legerősebben. Magyarország története a haza és a nemzeti jogok védelméért vívott titáni küzdelmek sorozata. Ez ragadja meg legjobban az ideális ifjú lelket. Azt hiszem ennek és a nem nagyon szerencsés minősítési törvénynek a következménye a jogi pályára való tódulás.

Az iskola meg tudja szerettetni a tudományt annyira, hogy egyesek az iskolában beoltott szeretettől buzdítva egész életüket a tudomány szolgálatának szentelik. Minden tudományág tud felmutatni olyan kutatókat, kiknél e foglalkozás nem kenyérkereset, hanem tisztán tudományszeretet, nemes kedvtelés. Minden tudományágnak van több mecénása, csak a chémia marad árván, ezzel csak hivatalból, kenyérkeresetből szokás foglalkozni. Nézzük a Tudományos Akadémia, a Tudomány-Egyetem, a Természettudományi Társulat alapítványait, pályatételeit; azt hiszem, fehér hollót hamarább találunk, mint chémiai kérdést.

A chémia iránt való közöny a nevelés következménye. A mi iskoláink nem szerettetik meg a chémiát a tanulókkal, mert a tanárok között is ritka, aki szereti. A tanuló megérzi, hogy tanárai mely tárgyakat szeretik. A tanár szaktárgyáról szebben, érdekesebben, világosabban beszél, a tanításából kiáradó szeretet áthatja a tanulót is. Ami a tanár szívében nincs meg, azt ritkán találjuk meg a tanitványokban.

A mai nevelés következménye, hogy a műveltségről ferde fogalmunk van. Nem furcsa-e az, hogy hiányos műveltségűnek tartják azt, aki valamelyik nevesebb festőről, régi törökverő hadvezérről, íróról keveset vagy semmit sem tud? Azon azonban senki sem csodálkozik, ha valaki nem ismeri a technika nagyjait, az emberi haladás előmozdítóit, az emberiség valóságos jótevőit, akik találmányaikkal ezreknek szereztek biztos kenyeret, hazájuk vagyonosodását előmozdították. Merné-e valaki azt állítani, hogy Zolánál nagyobb ember volt Leblanc, aki a szódagyártás feltalálásával Franciaországnak milliárdokra rúgó jövedelmet szerzett.

Szükségesnek tartom külön hangsúlyozni, hogy valamennyi tudományágat tisztelem, becsülöm, elismerem fontosságukat, képző erejüket, szerepüket az általános műveltség terén. Nem akarom jelentőségüket kisebbíteni, csak a chémiát akarom mellékük állítani, velük egy sorba, egy rangba. Ha gyenge is az én szavam, mégis megpróbálom a chémia tanításának fontosságára az intéző körök figyelmét felhívni.

Egy tudomány sem fejlődött olyan hatalmas lendülettel, mint a chémia. Egy tudomány sem lett a népek életében, egymásközti versenyében olyan nagy jelentőségűvé, mint a chémia. Mindnyájan láttuk, hogy Németországot olyan naggyá, hatalmassá, gazdaggá a chémia tette. *A németeknél a chémia nemzeti tudomány.* A chémia ápolása teremtette meg a német chémiai ipart, mely az egész világot a német adófizetőjévé tette. A német föld termőképességét a chémia kétszerezte meg s ezzel gazdaggá tette a német mezőgazdákat is. A chémiai ipar virágoztatta fel a német mechanikai ipart. A chémia segítségével, fölhasználásával győzte le a német az angol ipart. Ez a példa igazolja, hogy *egy nemzet jövő fejlődésében, gazdagodásában legnagyobb szerepe a chémiának van.* Ez az indítóoka annak, hogy a chémia intenzivebb tanítását, művelését hangoztatom, mert már az iskolában bele kell oltani a jövő nemzedékbe a chémia szeretetét, megbecsülését.

A chémiát két részre oszthatjuk ú. m. a *tudományos és*

az alkalmazott chémiára. Az első a tiszta tanulmánnyal foglalkozik, a chémia törvényeivel, elméleteivel, az elemek és vegyületek leírásával, tulajdonságaival, előállítási módjaikkal. Az alkalmazott chémia a tudománynak gyakorlati felhasználásával, értékesítésével, ipari eljárásokkal foglalkozik. A tudományos chémia magában is nagyon szép tudomány, az alkalmazott chémia talán még szebb, érdekesebb. Nincs az a tudomány, mely szebben, kézzelfoghatóbban bizonyítaná az emberi ész és kitartás erejét, győzelmét, amint a tudás a természeti erőket az ember szolgálatába állítja s az emberiség javára működteti. Nincs észképzőbb, lelkesítőbb olvasmány a találmányok történeténél, pl. hogy miként sikerült az utolsó évtizedben a levegőt, ezt a rettenetes tömegű holt tőkét, az emberiség jövője szempontjából annyira fontos iparcikkekké feldolgozni.

Sokan vannak, akik belátják, ismerik a chémia fontosságát s mégsem küzdenek a chémia intenzivebb tanítása mellett. Legfőbb érvük az, hogy a középiskola feladata nem szakképzés, hanem az általános műveltség megalapozása, továbbá ész és jellemképzés. Egyes tantárgyaknak a mai nagy óraszámban való tanítását tisztán csak annak nagy észképző erejével indokolják.

Nagyon érezzük annak a következményeit, hogy a chémiát csakis a szakiskolákban művelik. A chémiának be kell jutni valamennyi iskolába megfelelő óraszámmal és tantervvel. Szükség van erre a valódi általános műveltség megszerzésére.

Kell-e észképzőbb tárgy a chémiánál? A chémia nem leíró természettudomány, hanem kutatja a testek belső tulajdonságait, vizsgálja az okokat a velük összefüggő okozatokkal. Általánosan ismeretes, hogy a logika sok példát merít a chémiából.

A chémia vonatkozásaiban jellemképző. A chémia az igazság legerősebb fegyvere, ez deríti ki a hamisításokat, értéktelen utánzatokat, sokszor ez fedezi fel a bűnösöket. A chémia az a tér, ahol a becsületes munka feltétlenül meghozza a várható reális eredményt. Aki józan újításokon, találmányokon dolgozik, a chémia terén eredményt érhet el, ehhez nem kell különös szerencse vagy genialitás, elegendő a becsületes munka, a

chémia ismerete és a kitartás. A nagy német festékgyárak szinte százszámra alkalmazzák a vegyészeket, akik jó fizetesért felfedezéseken dolgoznak. Még a közepes tehetségűekre sem fizet rá a gyár, a szerencséskezű vagy lángeszű kutatók pedig sok millióra rúgó évi jövedelmet szereznek a gyáraknak. E nagy munkának meg is van a hatása, egymásután találják fel a hatásos gyógyszereket, jobbnál jobb új festékeket, lassankint fölöslegessé teszik a külföldön termelt ipari nyersanyagokat, félgyártmányokat. Most van folyamatban az a nagyszabásu munka, melynek eredményeképen rövid idő mulva a kaucsuk német iparcikké lesz s a kaucsukfa visszavonul a botanikus kertekbe a mult emlékei közé az indigócserje és a már teljesen elfelejtett festőbuzér mellé.

A *chémia* tehát *észképző, jellemképző*, de én a fősúlyt nem erre helyezem s nem ezért kérek részére nagyobb teret valamennyi iskolában, hanem azért, mert a *chémiának a nemzet életében olyan nagy fontossága van, hogy vagyonosodása, hatalma a chémia ápolásával arányosan nő.* Nagyon jól tudjuk, hogy a mezőgazdasági többtermelés a művelési módokon kivül csak chémiai alapon oldható meg. A nyerstermények feldolgozása legtöbbször chémiai művelettel történik, az ipari eljárások javítása legtöbbször chémiai probléma. Amely nemzet e kérdéseket előbb és tökéletesebben oldja meg, azé a vagyon, azé a hatalom.

Az iskola nemzetfejlesztő munkáját Bismarck jellemezte legtalálóbban, midőn azt mondotta, hogy a porosz-francia háborút a német iskolamesterek (tanítók) nyerték meg. A jövő nemzedék hajlamát, munkásságának irányát a mai iskola szabja meg. Vajjon tökéletes-e a magyar, hogy tisztán csak általános műveltséget adó, ész és jellemképző tárgyakra tanitjuk a középiskolában? Nincs-e nemzetünknek olyan hibája, amit javítani kellene? Nem hiányzik-e népünkből olyan tulajdonság, amit a nemzet fennmaradása, boldogulása érdekében benne kifejleszteni, belenevelni kellene? Nagyon fontos nemzetpolitikai kérdések ezek, amikre eddig kevés gondot fordítottak. A mulasztá-

sokat pótolni kell. Nagyon természetes, hogy a nemzet javításának, céltudatos irányításának az iskolákban kell kezdődnie. Tehát az iskola ne csak azokat az ész- és jellemképző tárgyakat karolja fel, amelyeknek az életben kevesebb jelentőségük van, hanem vegye fel legalább is ugyanolyan mértékben az életben szükséges és éppen annyira észképző tudományokat is, így a chémiát is.

A mai nevelés mellett hiába panaszkodunk azért, mert az ifjúság a jogi pályára tódul, hiába ajánljuk az ipari pályát. Ugyan melyik tárgy szeretteti meg a tanulóval az ipart? Ne tisztán elérhetetlen történelmi és irodalmi nagyságokat és ideálokat állítsunk követendő példa gyanánt az ifjúság elé, hanem *tárjuk eléjük az emberi jólét előmozdítóinak, a technikai haladás úttörőinek elérhető, utánozható példáit* is. Egészségesebb lesz a nemzet fejlődése, ha ezeknek a nyomdokaiba is lépnek, ha ezeknek is akadnak követői. Ha az ipar nagyjai a történelmi nagyságok mellé kerülnek, akkor az ipari pálya is megbecsültebb lesz. Talán akkor kevesebb lesz a politikus, de több lesz a dolgozó magyar. Javulást e téren a chémia intenzívebb tanításától várok. Tudom, hogy sokan fantazmagóriának mondanák azt a jövőt, amit vázolnék arra az esetre, ha a közismert magyar leleményességet sikerülne kellő neveléssel a chémia terén érvényesíteni. A chémia tanításának nemcsak az lesz az eredménye, hogy a kenyérkereső ifjúság választja életpályául, mert a cél ezzel nincs elérve, hanem azt is el fogjuk érni, hogy a *jómódú vagyonos* családok gyermekei is megszeretik a chémiát s ennek művelői közé állnak egész *anyagi* erejükkel. Ezért olyan módon és olyan mértékben kell tanítani, hogy a tanulóifjúság megszeresse, de ne csak a tudományos chemiát, hanem az alkalmazott chémiát is, mert az életnek erre van szüksége. Az idők jele, hogy Pozsony városa azzal a kérelemmel fordult a közoktatásügyi miniszterhez, hogy a pozsonyi új tudományegyetemnek legyen ipari vonatkozása is. A budapesti tudományegyetemről ez teljesen hiányzik, már pedig tanáraink zöme innét kerül ki, akik közül nagyon kevesen hallgatják a

műegyetem technológiai előadásait, ennek az a sajnálatos következménye, hogy tanáraink az alkalmazott chémiát nem ismerik. Ha nem ismerik, nem is tudhatják tanítani. Azért legelső és legsürgősebb teendő: a *tanerőkkel kell megszerettetni a chémiát, az ő tudásukat kell gyarapítani, mélyíteni.* Fel kell erre használni minden módot, állami támogatással megfelelő chémiai tankönyvet kell kiadni a tanárok használatára, nyári tanfolyamokat kell rendezni minden évben a működő tanerők részére, ahol a tudományos és az alkalmazott chémiai előadások, gyakorlatok és kirándulások meghozzák a kivánt eredményt. A jövőben pedig chémiát csakis olyan képesített tanerő taníthasson, aki az alkalmazott chémiával is foglalkozott. A jövő tanár-nemzedék kiképzésére nagyobb gondot kell fordítani. Módot kell nekik nyujtani arra, hogy a tudományos chémián kivül alkalmazott chémiai előadásokat is hallgathassanak a tudományegyetemen, amint a német tudományegyetemeken is van technológiai tanszék. A tanári szakvizsga-szabályzatban előírt alkalmazott chémiai tudás ne csak a szabályzatban legyen meg, hanem ezt meg is kell szigorúan követelni. Módot kell nyujtani a tanároknak, hogy az iskolákban tovább is foglalkozhassanak a chémiával, tehát az *iskolai szertárakat, laboratóriumokat reorganizálni kell.* A mai normál felszerelések nem elegendők, ezek csakis az előadási kisérletek végzésére alkalmasak, de a tanár önképzésére, szakmunkák végzésére egyáltalában nem felelnek meg. Erre pedig alkalmat kell adni. Az iskolai szertárakra és laboratóriumokra fordított kiadást nagyon jó befektetésnek tekinthetjük, ez a jövőben busás kamatot fog hozni.

A polgári iskolai tanító- és tanítónőképzőben mind a chémiai előadási, mind a gyakorlati órákat szaporítani kell, mert a polgári iskolákban az ipari és kereskedelmi szempontok vannak kidomborítva, ezeken a pályákon pedig a chémia rendkívül fontos. A polgári leányiskolák háztartástana is csak akkor válik gyakorlati értékűvé, ha erős chémiai alapon áll.

Az elemi képzők s a polgári leányiskolák új tanterve a régi maradi alapon áll, a chémia tanitását nem javította. A kép-

zőkben a chémiát gyakorlatokkal kapcsolatban intenzívebben kell tanítani, mert az elemi iskolai tanítók közvetítik a nép legszélesebb rétegével a chémiai ismereteket. A falusi tanítónak a mezőgazdasági chémia több fejezetét kisérleti alapon kell tanítania, hogy már a kis gyerek lelkébe beoltsa a gazdasági többtermelésre való törekvést. A városi elemi iskolai tanítónak ipari ismeretekre van szüksége. A falusi tanító a felnőtteknek is oktatója, tanácsadója, már pedig gazdasági tanácsadónak chémiai ismeretekre nagy szüksége van.

Fölöslegesnek tartom, hogy a többi iskolában a chémia tanításának javítását indokoljam.

Összes fejtegetéseim végeredménye mindig csak az, hogy tanítsuk valamennyi iskolánkban intenzívebben a chémiát. De hát hogyan tanítsuk? *Tanítsuk a chémiát: önállóan, megfelelő óraszámban, átdolgozott tantervvel, helyes módszerrel, gyakorlati alapon.*

Tanítsuk a chémiát önálló tárgyként, ne kapcsoljuk össze más tantárggyal, mert az összekapcsolás természetellenes és csak zavart okoz. Ha ez keresztülvihetetlen lenne, akkor csupán az ásványtan tehető melléje, de akkor is az ásványtani alapfogalmakat s a chémiába be nem illeszthető ásványokat tanítsuk egészen külön fejezetben, a chémiát ezzel ne szaggassuk szét, ne zavarjuk össze.

A chémiát jelentőségének megfelelő óraszámban kell tanítani. Nem indítványozok lehetetlen óraszámot, ha azt kívánom, hogy a chémia tanítására ugyanannyi órát fordítsunk, mint a fizikára, még pedig azt is a legfelső két osztályba vigyük be. A heti óraszám megállapításánál ne másoljuk le egyszerűen gondolkodás nélkül a külföldi iskolák órabeosztását, mert a helyzet és a cél nem azonos. Ha nálunk is már nemzeti tudomány volna a chémia, ha át volna hatva társadalmunk a chémia fontosságától, akkor elég lenne olyan óraszámban tanítani a chémiát, mint pl. a németeknél. Nálunk azonban a mult mulasztásait is pótolni kell, nálunk nem a meglevő vonzalmat, szeretetet kell ápolni, hanem teremteni kell szeretetet, nálunk a

társadalomba reálitást kell belenevelni, ezért kell a chémiát két osztályban, legalább is a fizikával megegyező óraszámban tanitani.

Át kell dolgozni valamennyi iskolánk chémiai tantervét, mert ezek ma nem felelnek meg. A mai tantervet a tudományos chémia művelői és a pedagógusok készitették, ennélfogva az alkalmazott chémia háttérbe szorult. Talán egy tudomány tantervébe sem avatkoztak bele annyira a tiszta pedagógusok, akik chémiával nem foglalkoztak s igy szellemét sem ismerték. Tanterveinkben lehetetlen kiindulásokat, csoportositásokat találunk, az összetartozó dolgok szétszaggatva egymástól távol vannak. Ennek az a következménye, hogy a chémiából zagyvalék keletkezik, amiből a tanuló fejében, emlékezetében nem alakul ki összefüggő, megtartható tudás. Minő lehetetlenség pl. az, hogy a polgári leányiskolák tanterve azt irja elő, hogy a szerves chémia tanításának a növények táplálkozásából, az asszimilációból kell kiindulni. Az asszimiláció chémiai folyamatai még a legtudósabb szakemberek előtt is ismeretlenek, az egyetlen széndioxid-asszimilációra van hipotézis, a többi folyamatra még hipotézis sincs. Hogyan lehet e komplikált, ismeretlen folyamat kiindulópont? Más tudományoknak, pl. a fizikának, mennyiségtannak szabad a *maga rendszere* szerint haladni a tanitásban, mért nem szabad ugyanez a chémiában? Ezért kell átdolgozni a chémia tantervét, hogy a chémia természetes rendszere — mely egészen az elemi szinvonalig egyszerűsithető — érvényesülhessen. A tantervet ne tisztán a pedagógus-chémikusok készitsék, hanem — tekintettel a chémiának óriási közgazdasági jelentőségére — hallgassák meg az alkalmazott chémia művelőinek: a gyakorlati pl. ipari és gazdasagi chémikusoknak s a magyar vegyészeti gyárosoknak a véleményét is.

A chémia tanításának módszerén is javitani kell. Csak olyan kisérletet mutassunk be, amely teljes bizonyító erejű, amelynél nem kell elhitetni semmit. Sok olyan kisérlet van, mely a szakember előtt bizonyító erejű, de kezdő előtt nem, mert a kisérlet egyes részeit nem a tanuló előtt végezzük, hanem

már előre megcsináltuk s ezt a részt, amelyen alapszik a kisérlet eredménye, a tanulóval nem szemléltettük, ezt el kell hitetni vele. Az ilyen kisérlet nagyon csekély pedagógiai értékű. Ezért *a kisérleteket nagy gonddal és szakértelemmel kell összeválogatni s a bemutatandó kisérletek sorozatát a tantervi utasításokba be kell venni.*

A kisérletek arra valók, hogy velük bizonyítsunk, szemléltessünk. Tehát a kisérlet nem cél, hanem eszköz. Mégis sok iskolában azt tapasztaljuk, hogy a kisérletek, sőt a kisérleti eszközök részletes leírását követelik a tanulótól. Érdekes, hogy minél magasabb fokon történik az oktatás, annál kevésbbé kivánják a kisérletek leírását és viszont az alsóbbfokú iskolákban nagy gondot fordítanak a kisérleti berendezések betanitására. Erre pedig nincs szükség. A tanító a kisérlettel szemléltet s amikor ez megtörtént, a kisérlet elvégezte szerepét, a tanulónak csak a szemléltetett tüneményt vagy bizonyított tételt kell megjegyezni. Csakis a tanítói pályára készülőktől kell kivánni a kisérleti berendezések ismeretét, mert ők ezeket használni is fogják. Ez a tanulók munkáját könnyiteni fogja.

A chémiai kisérleteknél a tökéletes szemléltetés szempontjából még figyelembe kell venni azt, hogy azok a tanulók előtt mindig kissé misztikusaknak, bűvészetszerűeknek tűnnek fel. Ez nem csoda, mert a chémia teljesen új, ismeretlen, távol esik ismeretkörétől. Szinte lehetetlen, hogy figyelme tisztán a kisérletre legyen irányítva, amikor a mellékes dolgok is érdeklik, mert újak, ismeretlenek. A laboratóriumi üvegek, lombikok, retorták szokatlan alakúak, szinte más tulajdonságuaknak látszanak, mint az eddig ismert üvegek. Csodálkozva látja, hogy ezeket a tanító bátran melegíti s ettől nem törnek el, míg az otthonában levő üvegek melegítve könnyen törnek stb. Ezek az aprólékos, mellékes dolgok mind felkeltik, illetőleg eltérítik figyelmét s nem tud teljesen a főcselekménnyel foglalkozni. Ezen változtatni kell, azért *kapcsoljuk a chémiát össze némi laboratóriumi gyakorlattal.* A gyakorlatokon a tanuló megismerkedik a laboratóriumi eszközökkel, a kisérleteket maga csi-

nálja, ezzel eltűnik a chémiából a misztikus, bűvészetszerű vonás. Kellő vezetéssel egyszerűbb kisérleteket végezhet, közönségesebb preparátumokat csinálhat a tanuló. Itt a szemléltetés, a kisérlet eredménye tökéletes. Csak laboratóriumi munkával lehet a chémiai tudást megerősíteni, a chémiai gondolkozásmódot megszerezni. Emellett a laboratóriumi munkát a tanuló nem tekinti munkának, sőt boldoggá tesszük a tanulót, ha bevisszük a laboratóriumba, ott dolgozni engedjük, s igy önmunkásságra szoktatjuk. Most is gyakran látjuk, hogy a chémia még a mai tanítás mellett is megragadja a tanuló lelkét, szive vágya egy kis chémiai felszerelés. Egészitsük tehát ki a chémia tanítását némi laboratóriumi gyakorlattal, — amint ezt az újabb, modernebb gimnáziumok meg is kezdték, — akkor a tanítás eredménye jobb lesz, a chémia szeretete terjedni fog.

Igyekeztem a chémia nagy közgazdasági jelentőségét, a mai chémiai tanítás hiányait s ezeknek javítását összefoglalni. Ha érveim nem elég meggyőzőek, ha szavam gyenge, talán hatni fog e cikkemben is megnyilvánuló lángoló szeretet olyan módon, hogy e szeretet szeretetet ébreszt.

Dr. Vásony Lajos.

A TENGER TUDOMÁNYOS KUTATÁSA.

1913 október 10-én egy karcsú hajó állott útra készen a fiumei kikötőben. A hadihajók olajzöld színében szerénykedő kis gőzösre — amelynek árbocán a haditengerészet lobogóját lengette a szél — ügyet sem vetett a kikötő sürgő-forgó népe. Alig néhány érdeklődő verődött össze a Zichy-móló kőpartján, egykedvűen szemlélve a lázas munkát, amely a «Najade» födélzetén folyt. Az első magyar tengerkutató expedició készülődött az első útjára.

Ami más kultúrnemzeteknél eseményszámba ment volna, afölött szokott közönyösségével siklott át a magyar közvélemény. Ha nem jelentett is szenzációt a világ folyását irányító, vagy azt egy pillanatra megakasztó ezernyi jelentős esemény sorában, hogy a magyar tudósvilágnak lelkes kis csoportja a tudomány fegyvereivel fölvértezve és a tudnivágyás tüzével a szívében elindult a tenger rejtelmes világának a fölkutatására, de azért mégis több figyelmet, élénkebb érdeklődést érdemelt volna a magyar intellektusnak ez az újabb megnyilatkozása. Mert hiszen azt a törekvést vitte nehéz külső körülmények között, de erős akarattal dülőre, hogy a magyarság is helyet biztosítson magának a tenger tudományos kutatásának kultúrális munkájában.

A tenger tudományos kutatása a mult század ötvenes éveiben kezdődött, az *oceanográfia* tudománya tehát egyike a legfiatalabb természettudományoknak. Különös, hogy a tenger, amely már az emberiség őskorában éléskamrája és közlekedő útja volt a világ urának, olyan későn vonta magára a természettudósok figyelmét. Ha azonban elgondoljuk, hogy a hatalmas víztömeg — annak ellenére, hogy kifogyhatatlan kincseivel

ősidők óta szolgálja a kapzsi emberiséget — szinte fölfedezhetetlenül elzárta elérhetetlennek hitt mélységének titokzatos világát az emberi kíváncsiság elől és ha arra gondolunk, hogy a két gigászi erő: a szél és a víz borzalmasan hatalmas összejátszásával szemben sokáig tehetetlen volt az emberi ész és erő; megérthetjük, hogy nem az érdeklődés hiányzott a tudósokban, hanem az eszközök, amelyekkel föltárhatták a tenger titokzatos birodalmának rejtelmeit. Amíg együtt nem volt minden tudományos készség, amellyel eredményesen vehették föl a harcot az igazság érdekében a sok babonára és helytelen elképzelésre okot adó ismeretlenséggel szemben és amíg az emberi ész és ügyesség szülte technikai készültséggel igába nem hajtották a félelmes elemet, nem lehetett szó a tenger tudományos kutatásáról. De amikor a két utolsó évszázadban mérföldjáró csizmákkal előretörő természettudományok bámulatos gyorsan kialakult és megrögzítődött vizsgálati módszereikkel és mind inkább tökéletesebbé vált eszközeikkel szinte fölkínálták magukat, a természettudósok siettek fölhasználni őket a tenger kutatására, annál is inkább, mert a tengeri járóművek tökéletesedése a kutatások sikerének külső körülményeit is biztosította.

Az ösztönzést a tenger tudományos vizsgálatához a tengeralatti kábelek lerakása adta meg. A kábelrakó hajók tisztjeinek érdeklődését hamarosan felköltötte a tenger mélyéből a napvilágra került ezernyi érdekesebbnél-érdekesebb élő lény, de nem kerülte el a figyelmüket a tengerfenék mélységének ingadozása, iszapjának változatossága és a tengervíz fizikai és vegytani tulajdonságainak a meteorologiai viszonyokkal, a földrajzi helyzettel és a mélységgel való összefüggése sem. De talán még sokáig inkább csak kedvtelése maradt volna a sok minden iránt érdeklődő tengerészeknek a tenger megfigyelése, ha nem akadt volna *Maury* amerikai tengerésztiszt személyében egy nyilt eszű, tudományosan képzett és a tudományért lelkesedő természetbúvár, aki nem elégedett meg a puszta érdeklődéssel, hanem nyilt szemmel járva a végtelen óceánok birodalmát, az érdekes megfigyeléseknek, értékes tudományos adatoknak egész

légióját gyűjtötte össze. A szerencsés véletlennek is nagy szerepe volt mindig a korszakalkotó fölfedezések megszületésében és új tudományágak keletkezésében. Az oceanográfia tudománya is véletlennek, szerencsétlenségében is szerencsés véletlennek köszönheti az alapvetését. Mert ha *Maury* egy végzetes baleset következtében nem kényszerült volna fölcserélni a kóbor tengerészéletet a nyugodt városi élettel, talán sohasem került volna olyan körülmények közé, hogy gazdag megfigyelési adatait a nyilvánossággal közölhesse. Így azonban 1848-tól kezdve egymásután bocsáthatta útjára alapvető értekezéseit, amelyek nemcsak tudományos értéküknél fogva, de már azért is korszakalkotók, mert a tudományos világ figyelmét reáterelték a tenger megfejtésre váró titkaira.

Az előrehaladás most már gyorsan ment a *Maury*tól kijelölt ösvényen. 1851—1853-ig az amerikai «*Delphin*» brigg a mélységekre kutatva járta be az Atlanti Óceán északi medencéjét, 1854-ben *Brooke* megszerkesztette az első célszerű mélységmérőt, 1856-ban az angol «*Arctic*» és a «*Cyclop*» hajók előkészítették a Neufundland és Irland közötti kábel lerakását, 1857-ben pedig megtörtént az első transatlanti kábel lerakása és az összegyűjtött sok mélységi adat alapján *Maury* megszerkesztette az északi Atlanti Óceán első mélység-térképét. De míg ezeknél az expedícióknál a gyakorlati cél háttérbe szorította a tudományos célt, addig az angol «*Lightning*» (1868) és a «*Porcupine*» (1869—70) expedícióknál a tudományos szempont nyomult az előtérbe.

Ez a két expedíció, amelynek munkásságát inkább az ötletszerűség, mint a tervszerűség jellemezte, előkészítője volt annak a hatalmas tudományos vállalkozásnak, amely «Challenger-expedíció» néven aranybetűkkel szerepel a természettudományok történetében. 1872 december 21-én hagyta el a portsmouthi kikötőt a tudományos célra a lehető legtökéletesebben átalakított «Challenger» hadihajó, födélzetén annak a kornak több világhíres természetbúvárjával. (Thomson, Murray, Moseley, Buchanan, Willemaes-Suhm.) Kisebb-nagyobb megszakításokkal három és

félesztendőn át járta a «Challenger» az óceánok birodalmát, a nyilt tengeren töltött 719 nap alatt nagyobb útat tett meg (68,890 tengeri mf.), mint a föld kerületének (21,600 tengeri mf.) a háromszorosa. Ezalatt az idő alatt 370-szer szaladt le a mérőón a tenger mélyébe, hogy mindannyiszor egy-egy újabb adattal járuljon hozzá a világtengerek feneketlennek hitt mélységeinek fölfedezéséhez és 240-szer tért vissza a hajó fedélzetére a kivetett háló, hogy zsákmányának gazdagságával, színes változatosságával meglepje a tudós társaságot.

Az expedició azonban csak a nyers anyagot, a téglát hordta össze a nagyszerű mű fölépítéséhez, tizenkilenc esztendőre volt szükség, hogy a tudomány szakavatott munkásai — akiknek sorából egy kultúrnemzet képviselője sem hiányzott — formába öntsék a sok értékes megfigyelést. 1895-ben jelent meg a «Challenger-Report» utolsó kötete és ezzel lezárult a nagyszabású tudományos mű, amely 36 hatalmas kötetével egy kis könyvtárnak is beillik. A nemes áldozatkészség, amellyel az angol nemzet sietett a tudományos mozgalom segítségére (az expedició és a Challenger-Report kiadása három és félmillió koronába került) és a lelkesedés, amellyel a világ legkitünőbb természettudósai ajánlották föl szellemi kincseiket a nagy cél érdekében, meghozta a gyümölcsét. A tudomány fáklyája belevilágított a tengerfenék birodalmának mozgalmas életébe, föltárta annak titokzatos ismeretlenségét és megmutatta az emberiségnek az útat a végtelen óceánok kincsekben gazdag tárházának kiaknázásához. De meg van a Challenger-expediciónak a szigorúan tudományos eredménye is: az élők világának új, sok föltevést valóra váltó területére vezette a kutató elmét és megvetette az alapját azoknak a módszereknek és irányelveknek, amelyeken a természettudományok legfiatalabb hajtása, az oceánográfia nőtt terebélyes fává.

Hosszadalmas lenne és cikkem kereteit túlhaladná mindazoknak a tudományos expedicióknak az ismertetése, amelyek Challenger-expedició sikerének nyomán születtek, elég ha megemlítem, hogy a nemes vetélkedés, amely a kultúrnemzetekben

minden téren egymás fölülmúlását célozza, a tenger tudományos kutatásában is helyet talált. Hosszú sorban követik egymást az amerikai, német, norvég, svéd, holland, francia, olasz, orosz, angol-skót, osztrák-magyar, dán és belga expedíciók, amelyeknek kutatásai nyomán egyre bővül a tenger tudományának ismeretköre.

A tenger azonban senkié, vagy inkább mindenkié, nemzetközi terület, amelynek kincseit korlátozás nélkül fordíthatja hasznára az ügyesebb és élelmesebb. Az óceánok tudományos kincsei is közösek, de a szó ideális értelmében nemzetközi maga a tudomány is. Ez a minden kultúrnemzetben gyökeret vert fölfogás maga után vonta a tengerkutatás nemzetközi szervezését. 1901-ben megalakult Kopenhágában a tengerkutatás nemzetközi szaktanácsa, amelynek irányító fönnhatóságát előbb csak Németország, Anglia, Dánia, Finnország, Hollandia, Norvégia, Svédország, Belgium és Oroszország, egyszóval az észak-európai tengerekkel határos országok tengerkutató-bizottságai ismertek el, de idők folyamán csatlakozott a nemzetközi szervezethez minden kultúrnemzet, amely a tengerkutatást is fölvette a művelődés útját egyengető munkatervébe. Ma már egy táborban találjuk a boszorkányos gyorsasággal életképessé vált oceánográfia tudományának minden munkását, akik közös célért: az emberiség boldogulásáért küzdenek a tudomány fegyvereivel.

Dr. Koch Nándor.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. *Január.* A bevezetés ismét *a csatatér gyásza és dicsősége.* Most nevekben hangzik el hozzánk. Jól ismert nevek, azoké a leányiskolai tanároké, kik hősi halált haltak, vagy a dicső vaskereszttel kitüntetve küzdenek tovább. Most különben is érzékeny a szívünk. Úgy érintik ezek a sorok, mint az «Isten segíts», vagy a «Reggeli imádság.» Ilyen imádság után írja *Helene Menzel,* hogy: «*A háború a legjobb nőiskola*». Részletes előadása eleitől végig vigasztaló és buzdító. Nagyon együttérezhetnek vele a tanítónők, akár magukra gondolnak, akár tanítványaikra. Abból indul ki, hogy a szenvedés nagyon megnövelte a nőkben az aktiv munkavágyat és ez a kincs erős objektiv vezetést kíván. Vezetés elsősorban a biztos szervezés, ebben pedig legfőbb nevelési eszme a szociális egyesség. Ezen a téren a női összetartás szerinte is éppen olyan szükséges és időszerű, mint a férfiak politikai egyetértése.

Ezt megállapítván, rátér a munkák értékelésére és jellemzi az egyesülés egyik-másik útját.

Hangsúlyozza, hogy félre ne értse senki a korszellem hívó szózatát! ma sem csak a nyilvános pálya az, ahol a nő méltó a nagy időkhöz! Sőt, ő ma világosabban látja, mint bármikor, hogy az otthon melegének ápolása, a gyerekek gondos családi nevelése olyan fontos kötelességek, melyeknek a családanya lelkében nem szabad háttérbe szorulniok. Ugyanilyen fontos a háztartási meg a gazdasági munkatársak nyugalma, eltartása és útbaigazítása.

Tudja jól Helene Menzel, hogy vannak elegen, kiknek családi kötelességük semmi vagy kevés. Ők elláthatják a közélet követeléseit, ha: megvan köztük a kellő összetartás. Méltányolja, hogy Bäumer Gertrud, a Nőegyesületek Szövetsége nevében, mindjárt júl. 31-én, a következő feltételeket mondta ki: 1. megegyezés a Vöröskereszttel és minden hazai nőegyesülettel; 2. megegyezés a hatóságokkal; 3. tanácskozás a jótékonysági testületekkel. És ugyanitt rögtön szakcsoportok alakultak.

Lelkesedéssel vázolja azt a nagy összekötő apparátust, mely teljesen ezekkel az alapelvekkel működik a birodalom fővárosában «*Nationaler Frauendienst*» címen. Van központi bizottsága és 23 kerületi tanácsa. Napról-napra megy ide-oda jelentés, anyag, útbaigazítás. A lényeges kérdéseket, a döntő eredményeket minden fórumnál megtárgyalják.

A munkaadást tartja a legkomolyabb szociális feladatnak. Nehézségeivel fel meri venni a küzdelmet, de csak, ha szem előtt tartják,

hogy senki ne végezzen ingyen munkát ott, ahol van munkaerő és az anyagi jutalom rendelkezésre áll. Ha minden nő szívén viseli az egészséges anyagi termelést, a szép szellemi fejlődést; ha mindenki érzi, hogy mindezt ő is előmozdíthatja és megteszi, amit tehet szívvel-lélekkel! «Aki végezhet ingyen munkát, azt a kellő helyen végezze, ott, ahol az ingyenességtől függ minden, de ne felejtkezzék meg itt sem a szakismeretekről, a lelkiismeretes kiképzésről.»

A helyes munkafelosztást — ezen a téren — még csak a jövő zenéjének tartja, de a jövőben nagyon sokat vár tőle. A családi munka lelkes védője hiszi, hogy minden nő egyesületi tag is lesz, a szó nemesebb értelmében. Lefizeti majd a tagsági díjat, de adni fog gondolataiból, szeretetéből, munkájából is, anélkül, hogy övéit megkárosítaná; adni fog oda, ahova való, ahol legteljesebb sikerrel adhat. Bízik benne, hogy adni fog a nő személyes hiúság nélkül is, kedvvel, lelkesedéssel, magáért az ügyért, hogy örömmel vesz példát a katonaélet nagy egyszerűségéről!

Az egyesületi életre a Vöröskereszt német szervezetét mintaszerűnek tartja. Arra pedig, hogy emeljék a női munka intenzitását, minden téren nagyon alkalmasnak találná, ha életbeléptetnék — éppen a háborús tapasztalatok alapján — «*a női önkéntesi év*»-et, vagyis az igazi «nőiskola»-i tanfolyamot.

Fegyverzaj között hitet tesz Pestalozzi mellett, hogy a nemzet nemesedése nem álom és a nemesedést anyai kezekben nagyon jó helyen tudja.

*

Oberlehrerin *Emma Martens* Schillernek a szellemét idézi *a háború nevében.* Ő erőt merít belőle, hogy ez a szelid idealista sem zeng zavartalan, küzdelemnélküli harmóniát, hanem hódol az emberi nagyságnak és akaratnak, mely erőszakot nem tűr, világokat teremt és uralkodik rajtuk, kockára teszi az életet, hogy elnyerje a társadalom eszményi javait. Emma Martens erőt merít Schillerből háborús fájdalmak idején, anyagi áldozatok perceiben; idéz belőle szebbnélszebb mondásokat. Ha rá-ráborul is az elkeseredés meg a bátortalanság, költői emelkedettséggel érzi, hogy le kell küzdenie a belső feszültséget újra meg újra, mert máskép nem győzhet a német és nem győzhet az erkölcs.

*

«*Mire tanítanak bennünket a nehéz idők*» — kérdi *Lohmann* professzor. Vagyis inkább azt kérdi, hogy mikép valósítható meg a nők között is nagyobb egyenlőség, nagyobb összetartás. Szemére veti a lyceumnak, hogy még mindig nagyon osztályiskola, még mindig egyoldalúságra, az igazságtalanságra és a gőgre nevel; olyan növendékeket bocsát útnak, kik veszélyeztetik a nemzet belső békéjét. Roszszalja, hogy a közvélemény máskép itéli meg a lányokat, mint a fiúkat: náluk nem kárhoztatja az elszigetelést. Sürgeti ebből a szempontból is, hogy a közös elemi oktatás tartson tovább, hogy az ugyancsak közös «női önkéntesi év» lépjen minél előbb életbe és hogy a szülők költsenek leányaik tanítására ugyanannyit, mint a fiúkéra.

A női önkéntesi évnél a helyet és a kivitel módját az orvosi hatóságokra bízza. Úgy látszik, az előnyök felsorolása közben gondol rá, hogy mindez mennyi nehézségbe ütközik már csak azért is, mert a női szervezet érzékenyebb és a női kedély nagyon fogékony.

*

Külön méltatás emlékezik meg arról, hogy *Richard Kabisch* — a nagy theologus, a hírneves tanár — meghalt hősi halállal, és sok megkezdett munkát hagyott félbe. Sűrű tragédiáktól terhes napokban még jobban sajog a szívünk, mint máskor a tervért, a ki nem mondott eszméért!

*

Hogy nyomtatásban hogyan kerülnek nyilvánosságra értékes együttérzések és nagy munkaeredmények; hogy ki mikép törekszik a közösség maradandó érdekére, arról mindig tömör képet ad egy-egy *irodalmi értesítő*. Ebben a füzetben tárgyai: a háborúnak az énekek-éneke, ajánlva különösen az ifjúságnak és a külföldön élő honfitársaknak; francia olvasókönyvek, melyek a francia szellemet mutatják be sok érzéssel, francia nyelvtanok, melyek a rendellenességek labirintusába világítanak be s ezért kerülik a nehézkes mesterkedést; természettudományi művek a mai eredményeket összegezik, csendes, kitartó munkásságról számolnak be. Egyszóval, nagy elevenség tükröződik a tudomány légkörében is.

*

A *közleményekben* először nézeteltérés szólal meg arról, hogy az iskolai kézimunkaórák katonai célokra való felhasználása árt-e a kenyérkereső nőknek, azaz, hogy hogyan nem árt. A végső szó az, hogy a tanuló mindig gondolhat harcban álló édesapjára meg testvéreire kezemunkájával is.

Azután közlik azt a kedves felszólítást, mellyel az ország egész fiatalságát lelkesítik, hogy gyüjtsenek és adjanak *a császárnak* karácsonyi ajándékul egy *hajót*. Ebből is kivilághk, hogy milyen büszkék az újabb német dicsőségre, és hogy meg akarják azt ünnepelni az új nemzedékkel.

Végül nagyon fontos kijelentés történik a *menhelyek* gondozónőinek, vezetőinek képzéséről. Azt kívánják, aki ilyen állást óhajt betölteni, az végezze el a felsőbb leányiskolát, utána a másféléves szaktanfolyamot és tegye le a megfelelő állami vizsgálatot. A felsőbb leányiskolák ezzel megint nyernek valami új értékelést; a menhelyek pedig remélhetik, hogy elsőrendű munkaerőkkel fognak gazdagodni, a szociálpedagógia csaknem elképzelhetetlen értékekkel gyarapodhat ezen az úton.

Dr. Schmidt Mária.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Prohászka püspök a háború szociális munkájáról. Prohászka Ottokár dr. székesfehérvári megyéspüspök a Szociális Missziótársulat tagjaihoz intézett szokásos körlevelében azokkal foglalkozott, akik a most körülöttünk folyó nagy pusztulás és szaporodó inség közepette félrevonulnak, mert azt gondolják, hogy úgy sem lehet igazi jót tenni. Az ilyeneknek egyrészt a benső lélektisztulást, az igazság erejében való bizalmat ajánlja figyelmébe, másrészt ráirányítja figyelmünket a sok szociális teendőre és ezeket írja:

«Ne fordítsuk el szemeinket a minket környékező rossztól s ne forduljunk el a világ sok s nagy bajától, hanem mondjuk magunkban: a csatatér halottjait ugyan fel nem támaszthatom. hanem van körülöttem nagy haldoklás, melybe belenyúlhatok s melyet megakaszthatok. Haldokolnak körülöttünk százezren, ki lelkileg s erkölcsileg, ki gazdaságilag, egészségileg. A halál veszedelmével van megrakva a modern élet útja a bölcsőtől a sírig. S az életveszedelem már ott jelentkezik, hogy sokaknak már bölcső sem jut s a nyomorúság harcterén annyi a gyermek-halott, amennyi Lengyelország csataterén az ember-halott. Mi mindent kell itt tenni, hogy a gyermekhalál ne tizedelje béke idején is a nemzetet! Továbbá mennyi ellensége van az életnek, s itt nem az oroszt, a szerbet, a franciát értem, hanem értem a feldúlt családokat, a rideg otthonokat, a nyomorult lakásviszonyokat, a rossz egészségügyet, a munkanélküliséget, az alkoholt, a bűnt, a rossz vért, a terheltséget, a neveletlenséget! Gondoljunk azokra az ezrekre, kik törvénytelenül születnek: mi lesz belőlük? Gondoljunk a sok tízezrekre, kik még nincsenek tíz évesek s már munkába fogatnak! Gondoljunk csak arra a magyar 20—30,000 fiatalkorúra, kik már a bíróság elé kerülnek. Gondoljunk az alkoholista családokra, melyeknek 57 gyermeke közül csak 10 egészséges van! Gondoljunk a rossz lakásokban örökös kedvtelenségben, búban, szegénységben élő asszonyokra, kiknek nincs egy árva kis örömük életükben! Hát mily nagy tere nyílik itt az irgalomnak s a szociális tevékenységnek? Életet menthetünk: a nemzet vesző, pusztító életét pótolhatjuk, letört életek helyett töredező életeket menthetünk.»

*

A fővárosi polgári leányiskolák képviselőválasztása. A főváros közoktatási bizottságába február másodikán választották meg képviselőjükül a nyugdíjba vonult Gőth Ilona helyett Kovácsyné Szemere

Ilonát, a M. N. Sz. volt titkárát, Glücklich Vilmával, a M. N. Sz. jelenlegi titkárával szemben. A választást heves korteskedés előzte meg, mert Kovácsyné kiváló ellenjelöltjének, Glücklich Vilmának is nagy és lelkes pártja volt. Valóban büszkék lehetnek a fővárosnál alkalmazott polgári iskolai tanítónők, hogy két olyan kitünő társnő közül volt alkalmuk választani, kik úgy is mint tanítónők, úgy is mint szociális munkások kiváló hírnévvel birnak. A választást kétségtelenül csak az döntötte el, hogy Glücklich Vilmának a feministák táborában exponált állása van. Szemere Ilona tartalmas programmbeszédét teljes egészében közöljük azzal, hogy a programm megvalósításához Szemere Ilonának szerencsét kívánunk, csak arra kívánunk rámutatni, hogy munkássága közben — mint már kész tényezőket — meg fogja találni a Mária Dorothea-Egyesületet és folyóiratunkat, a «Nemzeti Nőnevelés»-t, melyek a tanítónők minden érdekének és a nőnevelésügy minden kérdésének önzetlenül szolgálatában állanak.

*

Kovácsy Andorné Szemere Ilona programmbeszéde.

Mélyen tisztelt kartársaim!
Kedves párthíveim!

Úgy érzem, hogy sokkal több méltóság és ünnepélyesség van ebben a percben, melyben ide állok a munkában lelkes kartársaim közé, hogy egy nagy küzdelemre hivatott jövő programmjának *körvonalait* rajzoljam meg előttük, semhogy ünneprontóvá legyek azáltal, hogy szóvá tegyem azokat a kicsinyes és méltatlan eszközöket, amelyek akadályversenyt futtattak velünk a választás előtt, azért, mert nem engedtük át zavartalan pusztításra azt a területet, melyet jogunk van megvédeni s melyet jussunk van el is foglalni!

Egy dologra azonban mégis ki kell térnem, a magam méltósága kívánja ezt tőlem.

A vallási türelmetlenséget ujjongó reklámmal és a felsőbb hatóságnak besúgott panaszkodásokkal akarták ránk oktrojálni, mert egy-egy buzgó keresztény társunk bizalmasan fölkérte barátjait a siker elérésének leghatalmasabb, legerősebb eszközére, az összetartásra, az egyesülésre, mely a szemita vallású embereknek igen tiszteletreméltó erénye s mely jó tulajdonsággal nem egyszer példát adtak nekünk, keresztényeknek! Mint községi iskolai tanítónőket lehetetlenség azzal a gyanusítással illetni, hogy bármely felekezettel szemben is türelmetlenek lennénk.

Azután a pedagógiának nincsen vallása, de vannak erkölcsei és ennek alapigéit nem a vallás, de a társadalom törvényei irják meg.

És íme, mutatja az itt összegyült lelkes kis tábor, ki vegyes a vallásban, vegyes a tanítási működésben, de egy, egyetlenegy az elvekben, a kívánságokban, melyhez kötötték szavukat, szavazatukat akkor, midőn személyemet tisztelték meg a székesfővárosi közoktatásügyi bizottsága polgári leányiskolai tantestületeinek képviselőségével.

De itt ma nem a vád- és védbeszédeknek van idejük és helyük. Nekem most a jövő munkaterv vázlatának, ha kicsiny keretű, ha még

homályos perspektivájú is, a bemutatása és megismertetése a kötelességem.

Lehetetlen kikapcsolni terveink szövéséből hazánk szomorú, háborús állapotát, mely bármily dicsőségesen végződik is, a sok száz fővárosi árva gyermek kenyérkereső apját, fivérét és gyámolítóját visszaadni, életre kelteni soha sem fogja. Rájuk kell gondolni tehát e pillanatban, akik bizonyára nem a főváros két, majdnem luxusszámba menő felsőbb leányiskoláit veszik igénybe, de a főváros egyszerűbb polgárainak szánt intézményét, a polgári leányiskoláját. *Minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy a negyedik polgári leányiskolát kibővítsük* s legalább két évet hozzácsatoljunk a gyakorlati tudások elsajátítására. Tanulja meg e két osztályban az a 14—15 éves leány az ő családja igényeit kielégítő egészséges irányú főzést, az élelmiszerek eltevését, sajátítsa el a maga és hozzátartozói részére szükséges fehér és felső ruhavarrást, ruhajavítást, mosást, vasalást; a beteg- és gyermekápolást. Tudja kicsiny jövedelmének, fizetésének célszerű beosztását. A kétéves továbbképző iskolában nyerjen a serdülő leány a nagyvárosi viszonyoknak megfelelő terjedelmesebb műveltséget. Emellett a kedélyt felfrissítő ének, rajz, zene, torna, labdajáték, úszás is tartozzék a rendes tantárgyak közé.

Az életnek ilyen praktikus útravalóival bocsássuk el majdan polgári iskoláinkból azt a 16 éves leánygyermeket, ki még mindig elég fiatal arra, hogy ha kell, menjen kenyérkereső pályára, például a kereskedelmibe.

Szorgalmazzuk a már néhányszor felemlített, a főváros környékéről vasuton és hajón naponta bejáró polgári iskolások részére felállítandó *internátust*. Ezt kössük össze a távolfekvő utcákból járó és rossz időkben a délutáni tanórákra visszajövő növendékek részére *étkező helyiségekkel*, napközi otthonnal, avagy az elhanyagolt, a szülői felügyeletet nélkülöző tanulóknak vasárnap délutánjait betöltő *patronázsokkal*.

Igyekezzünk a társadalom munkásságát is belevonni az ilyen intézetek megalapításába és ne pihenjünk addig, amíg a szegénysorsú polgári leányiskolai tanulók — legalább a hideg időben — nincsenek ellátva tisztességes ruházattal és meleg étellel!

Irányítsuk a székesfővári Tanácsnak figyelmét ama megbecsülendő törekvéseinkre, mely óhajul tűzi ki, hogy a polgári leányiskolákhoz necsak nőigazgatót, de *nőszakfelügyelőt* is küldjön ki.

Általában véve iparkodjunk működésünkkel, munkabírásunkkal megmutatni, hogy képességeink, rátermettségünk azonos értékű a férfiakéval, tehát előbbre jutásunk, vezető tisztségekre való megbízatásunkra való igényünk elfogadható, akceptálható.

A szakfelügyelő, legyen az akár férfi, akár nő, szerintem csak úgy töltheti be tökéletesen és célravezetően tekintélyes állását és megbízatását, ha a tanév elején, szeptember, október hóban szaktárgyaiból úgynevezett *mintatanításokat tart*. E tanítások hű bemutatói lennének mindama tanítási modornak, fogásnak, szokásnak és egyéb tanítási műveleteknek, melyeket a szakfelügyelő megkövetel a tanórák látogatásain azoktól a tanerőktől, kik eddig csak a képzőben szerzett tudásukkal, az önerejük és prakszisukból kiforrott módszerrel, vagy

a pár év előtt ott látogatást tett más szakfelügyelő utasitásai szerint tanitottak.

Igaz, hogy az ily mintatanitások által teljesen kipusztulna az egyéniséget elárulo és sokszor eredményre vezető ugyan, de kevésbbé a tananyagbeosztáshoz kötött tanítás, de úgy a kezdő, mint a régi működő tanítót megmentenők a szakfelügyelői látogatásokkal összekötött elégedetlenségektől, mely mindkét részről igen gyakori eset.

A kiváló tanerők, a legszebb tanitási eredményt, sikert felmutató polgári leányiskolai tanítónők reflektálhassanak oly jutalomra, mely őket erkölcsileg vagy anyagilag előbbre viszi.

Előléptetés igazgatói címmel fizetés nélkül és később fizetéssel, a várakozási idő egy- vagy kétízbeni megrövidítése, úgynevezett ugrás, mind olyan jutalmak, mellyel serkenteni, buzdítani és érdemlegesen kitüntetni lehet az arra igazgatója és a tantestület által például szavazás útján beajánlott polgári iskolai tanítónőt.

Kérjük a tekintetes Közoktatásügyi Tanácsot, legyen méltányos azon eljárásával, hogy *adja ki* a közel jövőben készülő polgári leányiskolákra vonatkozó *rendtartás könyvének revizióját* betekintés, tanulmányozás végett necsak az igazgatóknak, de *a tantestületeknek is*, hogy hozzászólásaikkal azt kibővítsék, a 20—30 éven át szerzett tapasztalataikkal, ha kell, megváltoztassák és a reájuk nézve esetleg sérelmes pontokat revideáltassák.

Újabban mindig több és több az osztályfőnökre kivetett *irásbeli munka*. Kérelmezzük ennek megkönnyítését. Például a tananyagbeosztást vagy annak vázlatát, mely a székesfővárosi polgári leányiskolákban teljesen egyforma mindenütt, anyagában és időben, az érdemjegykönyvbe ki lehetne nyomatni. A legújabb kék füzetecske, mely a tanulók mulasztásának ellenőrzésére van szánva, azonkívül sok apróság van még az adminisztrációkban, mely nem annyira a tanító kényelmét zavarja, de a pedagógiai elfoglaltságra szánt időt kurtítja, tehát alaposan átjavítgatni kell.

Reméljük, hogy a béke eljöttével ismét oly financiális helyzetbe jön a székesfőváros, hogy *megszavazhatja* az utóbbi években már nagyon hiányzott *tanulmányúti* és tanulmányi *kirándulások költségeit*, ösztöndíjait az arra hivatott tanítónők és arra érdemes tanulók számára. Itt vetem föl az eszmét a nyári szünidő ü. n. *tanulmányi körútjára* is, melyeket kisebb turnusokban az arra vállalkozó és ahhoz értő tanítónők, tanulók részére vezetnének.

A földrajzi, természet- és néprajzi és a történeti megismerésnek oly alapos kihasználása volna egy-egy ilyen turistautazás olcsó pénzen, iskolákbani elszállásolással, hogy annak sikeres eredményeiben dúskálhatna a tanuló, tanító és szülő.

Utoljára hagytam *egyesületi ügyünket*. Nagyon sokan vagyunk közös érdekekkel, óhajokkal. Tömörülni, egyesülni kell a polgári leányiskolák tanítónőinek, hogy egyesülésükkel komoly és hozzájuk méltó munkát végezhessenek, a maguk erkölcsi és anyagi javukat szolgáló ügyüket megvitassák, megvédelmezzék és a hatóságnál azt kivívják.

Meg kell alakítani a *polgári leányiskolák hivatalos körét*, fővárosi bel- és vidéki kültagokkal. Modern irányú, minket érdeklő, hetenként kétszer megjelenő lappal. Meg kell alapítani az egyedül élő polgári

leányiskolai *tanítónők otthonát*. kényelmes, jól szervezett ellátással. Örülök, hogy eszme kivitelét előbbre vihetőnek találom egy igérettel, melyet illetékes helyről kaptam, az otthon helyiségeinek majdnem díjtalan megszerzését.

Programmpontjaimból hiányzik a fizetésjavítás tervezete és a nyugdíj reviziójának igérete. Nem merek igéreteket hangoztatni. Ha majd elvégezzük a nagy háború terén a halottak eltemetését, ha kiutalványozták az özvegyi segélyeket s ha megépítették az elesett hősök gyermekeinek szánt árvaházakat, akkor — akkor kérni fogjuk a fizetésünk újbóli rendezését; addig várunk, várunk honleányi kötelesség!

Sok terv, sok idea lakozik és érlelődik meg mindannyiunk fejében, lelkében, szívében, melyeket összegyüjtve, egymást közt kicserélve, a megvitatásban kijegecesedve jutna a fővárosi közoktatásügyi bizottság színe elé.

Mélyen tisztelt kartársaim, kedves párthíveim, csak arra kérem önöket, ne hulljon szét ez a gyönyörű kéve, melyet nagy fáradtsággal gyűjtöttünk, szedegettünk össze, melynek minden egyes kalásza termő szemet rejteget. Ne engedjük szétesni a közönyösség és az egymással nemtörődésnek sivár mezejére, vigyük azt a megrostáló, szétválogató, a megőrlő malomba, honnét a mindeneket kielégítő kenyér kerül ki belőle. Az istenadta, drága kenyér, a *közös érdek*, melynek istápolója, ügyvivője, hűséges közvetítője, képviselője óhajtok lenni.

Mielőtt szétmegyünk, bizalommal fordulok minden társamhoz egy kéréssel.

Forduljon a «modern» világnézet bármily változással katedránk felé, legyen a «felvilágosodottság» fáklyája bármily hatalmas lángú, soha se engedjük tankönyveinkből elrabolni, a Religiónk kátéit, mely akár az Isten, akár a Jehova parancsait tartalmazza, egyaránt szent és sérthetetlen legyen előttünk.

Az okvetetlenkedők és gonosz munkájukat erőszakosan, tűzzel-vassal romboló és világot megrontó elveit keresztülvinni akaró atheista-agitátorokat kergessük ki a tanterem szentélyéből, avagy juttassuk eszükbe Magyarországnak ezt az 1914—15-dik esztendejét, mikor a srapnellek és szuronyrohamok között megtanult imádkozni az a magyar ember is, ki azelőtt itthon a hazátlan és istentelen, a modern fölvilágosodottság őrületeinek legkitartóbb és önmagát dicsőítő agitátora volt.

Köszönöm a kitartást, a türelmet beszédem iránt, köszönöm a személyemnek előlegezett bizalmat, melyet csak azon igérettel honorálhatok, hogy az önök segítségével, az önök támogatásával meg fogjuk építeni a hidat, melynek pillérei a középúton való mértékletes haladás, karfája a magyar leánynevelésnek elsősorban nőies s csak azután a fölvilágosítás elveivel lesznek megtámasztva, padozata a kollegiális összetartás, valamint a feljebbvalóknak a testületével való szeretetteljes bánásmódjával lesz megalapozva. Ha ezen a hidon át önöktől, a polgári leányiskolák tantestületeitől, kedves társnőimtől, a székesfővárosi közoktatásügyi bizottság elé járulok közvetítő, képviselő szerepemben, merem hinni, hogy érdemleges munkát fogok végezni, melyre Isten áldását szívemből óhajtom.

Még egyszer köszönöm, a viszontlátásra!

*

Nagyrévi Nagy Sándor. Hármas jubileumot ünnepelt az elmult időkben egy kicsiny, de annál lelkesebb társaság, a Magyar Gyorsírók Egyesülete. Szívből üdvözölte ősz mesterét, Nagyrévi Nagy Sándort 70-ik születésnapja alkalmából, amely nappal összeesik gyorsíró rendszer-alapításának 40-ik s a rendszer organumának, a Népszerű Gyorsíró megindításának 25-ik évfordulója.

Kedves kötelességet vélünk teljesíteni, mikor a hármas ünneplésből — kissé elkésve bár — mi is részt kérünk s üdvözöljük a szép kort ért magyar szépírót, aki ma is használatos szépírási mintáinkat készítette, különösen pedig üdvözöljük az *első, iskolai tanításra engedélyezett, eredeti magyar gyorsíró rendszer megalkotóját!*

Az újítások és a haladás kerékkötői a régi dolgokhoz fűződő egyéni érdekek. Az idő azonban lassanként elsimítja az útban álló göröngyöket s a kezdet nehézségeivel megküzködő erőteljes eszme előtt föltárul a szabad út, amelyen szárnyat bontva, haladhat tovább az emberiség meghódítására. Ehhez a határállomáshoz érkezett el Nagy Sándor magyar gyorsírása. Nekünk, leányneveléssel foglalkozóknak, kissé ismeretlen dolog a gyorsírás. Azt mindnyájan tudjuk, hogy hasznos tudomány, sok ember a kenyerét keresi meg vele, azt is tudjuk, hogy iskoláinkban vagy rendkívüli tárgyként (polg. leányiskolákban), vagy kötelező, rendes tárgyként (kereskedelmi iskola) tanítják.

Azt is tudjuk, hogy különböző rendszereket tanítanak iskoláinkban s a rendszerek mint riválisok állanak egymással szemben. A versengés a gyorsírási rendszerek között még egy pár évtized előtt is oly éles volt, hogy nehéz volt elfogulatlan hangon véleményt mondani egyik vagy másik gyorsírási mozgalomról.

Ezek az idők, hála az égnek, elmúltak. Művelt, higgadt, neves emberek állnak a gyorsíró egyesületek élén, akik valamennyien a gyorsírás fejlesztése érdekében küzdenek.

A gyorsírás a magasabb kultúra követelése és nem egyéb, mint az írás egyszerűsítése. Igazolja ezt az, hogy ugyanazokon a fejlődési fokozatokon ment keresztül, mint maga az írás.

Az írás legkezdetlegesebb alakja a *szókép-írás*. A kínaiak ma is használják. Minden fogalomnak külön jele van. A mai fogalom-halmaz mellett egy élet kevés volna az írás-olvasás elsajátítására. A leghíresebb szókép-írás alapján álló gyorsírás volt Kr. előtt 63-ban a görög Tiró rendszere, mely az egyszerű vonalalakokat olyan zseniálisan gyűjtötte össze, hogy azóta sem igen találtak uj, egyszerűbb formákra. De az írások használhatósága nem annyira az egyes betűformáktól, mint inkább azok összefűzésének szellemétől függ. Az írás második fokozata a *szótag-írás* melynek legszebb képviselője a héber írás. Manapság *hangok szerint* írunk. Van bizonyos számú hangzónk, ugyanannyi betűnk, a hangok különböző elhelyezkedése formálja a különböző szavakat, amelyekkel gondolatainkat kifejezzük. Csak 32 betű-alakot tanulunk meg s ezekkel mindent le tudunk írni! Szinte képtelenség ennél egyszerűbb elméletet kitalálni! S valóban írásmódunknak sok százados multja van, azóta az írás-törvény, a hangok szerinti írás mit sem változott.

A gyorsírás második határállomása szintén a szótag-íráson alapul, s a XIX. század nagy embere, *Gabelsberger* alkalmazta először rend-

szerénél. Rendszerét majd minden nyugati nemzet nyelvére lefordították, s emlékezetének — a német nemzet örök dicsőségére, — hódol az egész művelt emberiség. Hódolunk mi is, magyarok, mert Markovits Iván átdolgozásában akkor kaptuk mi meg Gabelsberger gyorsírását és vele majdnem egyidőben a hasonló nyomokon járó Stolze rendszert Fenyvesy Adolf fordításában, amikor az igen nehézkes Arends-rendszeren kívül mást nem ismertünk, a megindult, szabad politikai élet pedig feltétlenül megkövetelte jó parlamenti gyorsírók nevelését. Úgy üdvözölték a magyarba ültetett német rendszert, mint a megváltást! Miniszteri engedéllyel népes tanfolyamokon, a középiskolákban tanították a gyorsírást s csakhamar óriási tanítógárda állt szolgálatába. Az elért eredmény azonban nem volt eléggé kielégítő, mert a német és magyar nyelv-szellem ellentéteit és különbségeit csak igen sok kivétellel és szabállyal lehetett legyőzni, amiért a magyar Gabelsberger rendszer komplikáltabb és nehezebb is lett az eredetinél. Megindultak tehát a rendszer-javítási kísérletek.

Nagy Sándor, okl. Gabelsberger gyorsírás-tanár, Gabelsberger-Markovits gyorsírási tankönyvíró és lapszerkesztő, látott hozzá a legalaposabban a gyorsírás egyszerűsítéséhez. Mert egy kitűnő gyorsírás főfeltételét már akkor megállapították, t. i. *minél könnyebb a gyorsírási rendszer elsajátítása, annál jobb.*

Mint műegyetemi könyvtárosnak alkalma nyílt Nagy Sándornak az írások minden ágát és fokozatát tanulmányozni, s mint magyar prédikátor (reform. pap) a magyar nyelv speciális, a német nyelvvel sokszor homlokegyenest ellenkező sajátságait is jól ismerte. Csoda-e hát, ha a Gabelsberger-Markovits rendszer egyszerűsítése közben egyszerre csak életre kelt tolla nyomán az első eredeti, a magyar nyelv sajátságain, következetes hangrendi törvényein alapuló gyorsírás, amelynek elmélete: *a hangok szerinti írás.* El is nevezte alkotója az alapfokát Népszerű gyorsírásnak, mert 32 egyszerű betűalakja, egyetlen kivétel nélkül, következetesen simul egymás mellé, a vonalak iránya szerint még a laikus is megkülönböztetheti a magánhangzót a mássalhangzótól: minden előre és felfelé menő vonal magánhangzó, a lefelé jövő mássalhangzó. Megtanulása igen könnyű, mivel a beszédben használt hangoknak állandó, soha nem változó alakjuk van, mint a közönséges írásnál. Az olvasása könnyű és világos. Ezért méltán tartják sokan e rendszert a világ legegyszerűbb rendszerének.

Büszkék lehetünk a magyar gyorsírási rendszerünkre és szívből üdvözöljük Nagy Sándort, a 70 éves ősz mestert, e rendszer megalapítóját. Mi, akik önzetlen lelkesedéssel küzdünk oldala mellett, a sok mellőzés után örömmel látjuk az idők változását. Az az erős meggyőződésünk, *hogy a jövő gyorsírásának, az annyit emlegetett egységes magyar gyorsírásnak, a hangok szerinti jelölés alapján kell állnia.* Ezt az elvet a Gabelsberger-Markovits rendszer reformálói is elfogadták. Az idő tehát meghozta Nagy Sándor gyorsírásának elismerését, győzelmét.

Nekem eszembe jut egy kedves angol barátom, aki, a gyorsírásról beszélgetve, kérdésemre, hogy az angolok miért használják a roppant nehéz Taylor-rendszert, mikor nagyszerű átdolgozásban ott áll előttük a Gabelsberger rendszere, lelkes fejtegetésbe bocsátkozott arról,

hogy a nemzeti eredetű gyorsírás ha nem is elsőrangú, értékesebb az idegennél.

Csak mi, maroknyi magyarság, mi tiporjuk el azt, ami egyéniségünknek egy újabb hajtása, haladásunknak, művelődésünknek bizonyságtétele?!...

Ha a magyar szellemnek ilyen új hajtása fejlődik, mely lélek a mi lelkünkből, öleljük szivünkre őt, növeljük, fejlesszük és főként szeressük, mert csak úgy érdemeljük ki a nemzetek duló fizikai és szellemi harcában diadalmas, dicsőséges jövő életünket!...

Zadák Ilona.

*

A M. D. E. tanítónői szakosztálya február 13-án igen látogatott ülést tartott. Nagy számmal jelentek meg azon a székesfőváros tanítónői és mintegy hetvenen az Erzsébet Nőiskola növendékei közül. A tagok közül Berta Ilona, Kenedi Gézáné, Katonáné Thuránszky Irén, Bothos Gyuláné, Sretvizer Lajos, Volenszky Gyula, Barna Ferencné, Nemecskay Irma, Környey Irma, Havas Irma, a Dorogsághy család és még sokan. Az elnöki megnyitó rámutatott arra, hogy a M. D. E éppen 30 évvel ezelőtt alakult s mindjárt alakuló közgyűlésén alapszabályai közé igtatta a tanítónői szakosztály szervezését, hogy így ne csupán anyagi, hanem erkölcsi és szellemi támogatást is nyujthasson tagjainak. A tanítónői szakosztály munkássága által lett a M. D. E. valóban *a tanítónők egyesületévé*. Itt és a vidéki körökben nyilt alkalmuk egymással találkozni, érvényesülni és közös érdekeikről, törekvéseikről eszmecserét folytatni. Ezért ajánlja az Egyesületet a jelenlevő fiatal tanítónők és leendő tanítónők figyelmébe, kéri, hogy az egyesületet tekintsék a magukénak, szeressék azt és dolgozzanak érte, mint 30 év előtti lelkes elődjeik. Bemutatja egyik tanítónőtag elmaradását kimentő levelét, ki 30 év előtt felsőbb-leányiskolai növendék volt, s erről az időről így ír: «Előttem van még mikor évekkel ezelőtt a felsőbb leányiskolában jegyeket osztottak ki az Otthonra s meséltek róla, hogy mire adjuk: «Tanítónőinek a magyar nemzet». — Oltárra adtuk félretett krajcárjainkat; mennyei világosság fényét éreztük felénk sugározni és boldogok voltunk, hogy olyan korban éltünk, mikor ez a fény világít.» — Az egyesület új dicső korszaka fog következni, ha a mai fiatal nemzedék is ilyen meleg szívvel karolja fel az Egyesület érdekeit. A napirend során Grosz Leopoldin, ki legutóbb tett 20000 koronás alapítványt az egyesületben, mutatta be az Egyesület tevékenységét, melyet tagjai a háború okozta nyomorúság enyhítésére kifejtettek. Különösen Herich Károlyné alelnök munkássága érdemel említést, ki már félév óta mindennap reggeltől estig dolgozik a «Veres kereszt» központi gyűjtőraktárában, intézi a kórházak fehérneművel való ellátását. Thielen Mária pedig, aki az egyesületnek legbőkezűbb támogatója, 10000 koronás alapítványt tevén legutóbb a «Veres kereszt kórházban» az alapítványnak részben való élvezésére az Otthon bentlakóit jelölte meg. Az Otthon bentlakói is, az Egyesület tagjai is, erejükhöz mérten, résztvesznek a «Vereskereszt» és a kórházak támogatásában, Berta Ilona főpénztáros és Sebestyénné alelnök az igazgatásuk alatt álló iskolákat beállították a segitő mun-

kába. (Ezekről és az Otthon munkásságáról folyóiratunk már régebben megemlékezett.) — Az ülésen Sebestyénné igen meleg hangon emlékezett meg Dorogsághy Dénesné Rapos Aranka elhunytáról, ki az Egyesületnek buzgó tagja, sok éven át jegyzője és a legkiválóbb magyar tanítónők egyike volt. Különösen kiemelte az iskolai helyesírás reformálásában szerzett hervadhatatlan érdemeit. A helyesírás tanításában mutatkozó nehézségek indították ugyanis Dorogsághynét már a 90-es évek végén az egységes iskolai helyesírás sürgetésére. A «Népnevelők Egyesületében» szólalt fel eziránt, majd a Népnevelők E.-ben kitűzött pályadíjat dolgozatával elnyervén szélesebb körü agitációhoz kezdett, melyet a «*Magyar Nyelvőr*» támogatott. Személyesen is, küldöttséggel is, közbenjárt Wlassits Gyula akkori miniszternél az egységes helyesírás elrendelése érdekében s így joggal tulajdoníthatjuk neki az 1903 ban kibocsátott miniszteri rendelettel egységessé tett iskolai helyesírás létrejöttében a legfőbb érdemet. Példaszerűen élt és tanított, rászolgált a szerető megemlékezésre. — Az ülés harmadik tétele *Komáry Erzsébet* indítványa volt: *fővárosi kartársaink katona árvái érdekében.* Komáry a fővárosi tanügyi alkalmazottak járulékaiból segítőalapot akar teremteni, mely az alkalmazottak árváit neveltetésük idejében támogassa. A nagy tetszéssel fogadott indítvány részletesebb megbeszélésére az ülés berekesztése után együtt maradtak a főváros jelenvolt alkalmazottai és Volenszky Gyulát elnökké választván gyűjtő bizottságot alakítottak, mely a további előkészítést és megvalósítást magára vállalta s mely azóta a munkát nagy lelkesedéssel megindította.

*

Az állami Erzsébet-Nőiskola felsőbb leányiskolája a «Biztosító Társaságok Hadikórházában» (István-út 95) ápolt betegek szórakoztatására febr. hó 14-én előadást rendezett, melynek műsora a következő volt:

1. Erkel: Ima a hazáért. Bánk-bánból. Csokonai-Lavotta: A reményhez. Karének.
2. Jadassohn: Menuette. Zongorán előadták: Garami Olga, Svarcz Gabriella, Nádas Lili és Kovács Margit.
3. Móra F.: Üzenet haza. Szavalta: Büttner Lucia.
4. Mendelssohn-Liszt: Herbstlied. Zongorán előadta Istók Margit.
5. N. N.: Das Soldatenkind. Szavalta: Zilahy Sári.
6. Wilhelm: Die Wacht am Rhein ..... Magyar népdalok. Karének.
7. Zimay: Nocturne. Zongorán előadta: Tóth Marietta.
8. Fr. Motte: Gebet. Szavalta: Gráf Elza.
9. Erkel: Hunyadi induló. Karének.
10. Peterdi A.: Katonák. Szavalta: Tapolczai Jolán.
11. Liszt: Dal. Zongorán előadta Kralovánszky J.
12. Kölcsey-Erkel: Himnusz. Karének.

*

Az előadás bensőséges szép ünnepély volt. Emelkedetté tette a gyermekek tiszta öröme; a sebesültek szórakoztatásához mindegyik

hozzá akart járulni, minden hiúság, szereplési vágy nélkül, de lelkes, nemes érzéssel, megértve, hogy az ember tehetségével is tehet jót.

Mily nagy nevelő értékek csillannak ki e nagy idők legapróbb mozgalmaiból is!

Amilyen jó érzéssel szavaltak, énekeltek a gyermekek, éppen úgy hallgatták az előadást — szinte szent áhitattal — a vitéz katonák. Hiszen mindenki szívében visszahangzottak a hazaszeretet, a vallás, a családi érzés hangjai, amint ezt a sebesültek ki is fejezték hálás szavakkal, meleg kézszorítással, könnyes szemmel.

Az ünnepélyen résztvett minden lábadozó katona (voltak olyanok is, akiket hordozó-széken vittek be), a kórház vezetősége, Ormódy Vilmos, a biztosító intézetek vezérigazgatója, Gergely Tódor, a hadikórház igazgatója, dr. Bartha Gábor egyetemi m. tanár, a kórház igazgató-orvosa, a betegápolónők, a növendékek szülei és az Erzsébet-Nőiskola tanári testülete.

A kórház vezetősége csinos kis emléktárgygyal (virágos legyezővel) ajándékozta meg a növendékeket, Berta Ilona igazgatónőt pedig kérve-kérték, hogy máskor is rendezzen az Erzsébet-Nőiskola hasonló jótékony, szép előadást.

*

A kézimunka-órákon és szabad időben még mindig elmarad az Erzsébet-Nőiskolában a díszmunkák készítése. A katonák ruházati kérdése a fontos most s miután téli ruhanemű már nem igen szükséges, a sebesülteknek varrunk fehérneműt, nagyobbrészt új holmit, (kórházi cipőket is készítünk) és ha használt ruhát kapunk, örömest javítunk, foltozunk is. A harctérre csak cipőbetéteket küldünk és hosszúszárú gyapotharisnyákat kötnek a nagy- és kisleányok egyaránt, lankadatlan buzgalommal.

Hálás köszönetet mondunk a nagyméltóságú Miniszter Úrnak, aki a növendékek kérésére megengedte, hogy a kézimunka tantervet a háborúra való tekintettel továbbra is módosítsuk, sőt az Erzsébet-Nőiskola javaslata a maga teljességében jóváhagyatott.

Most az egyszer a gyermekek írták elő, mit szeretnének csinálni az iskolában, legalább a kézimunka órákon. Hanem azután igazán megható gyorsasággal nő az a hosszúszárú harisnya. Elismerés, tisztelet a szorgalmas munkáskezeknek!

*

A katonáknak karácsonyra küldött 1200 drb csomagra mindennap hoz a posta feleletet. Magyar, német, horvát katonák írják a köszönőleveleket, nagy tisztességtudással, nemes egyszerűséggel, megindító hálával, melegséggel. Többször előfordul, hogy a legénység nevében tisztek tolmácsolják a köszönetet, ha már nagyon szépen akarják magukat kifejezni, nem gondolva arra, mennyi intelligenciát és főként igaz benső érzést árulnak el a helyesírás nehézségeivel küzdő sorok is. De szóljanak maguk az eredeti írások:

1915. II/2.

Mélyen tisztelt Önagysága! Második karácsony estémet az Erzsébet Nőiskolában töltöttem. Ma érkezett meg a karácsonyi csomag, mely valósággal meglepetésszámba ment. Hát még mikor kibontottam . . . ! Meg se kisérlem leírni a hangtalan, de szivemet, lelkemet átható örömöt, amit a csomag felbontásakor éreztem. Magával az esztetikai élvezettel is beteltem. Ily művészi ízlésnek, ily ritka gyöngédségnek régen voltam élvezője. A fenyőág lehult, de megmaradt az, mit a hallhatatlan lélek teremtett. Bájos üdvözletük kedves emlékem lesz mindenkor. Az imát hangról-hangra lelkembe zárom, mint egy fenkölt léleknek hozzám a messze idegenbe küldött reménysugarát. Egész lelkemmel esdve kérem a Mindenhatót, áldja meg kedves Önagysága minden lépését s legyen áldása az Erzsébet Nőiskolán.

Kezét csókolja Váradi József, I. Stabskomp.

*

Szeretett Honleányunk! Az északi harctéren lepett meg bennünket a nagyérdemű budapesti Nőiskola növendékeinek kedves csomagjai melyből az ön kedves adománya sértetlenül nekem jutott melynek igazán örvendek! ennél nagyobb örömet igaz magyar honleányok a becsület mezején harcoló vitéz katonáinknak nem szerezhettek volna! Egy célunk és akaratunk, melytől bármely erős ellenség meg nem hátráltathat, hogy 1000 éve fenn álló Dicső Hazánk becsülete jövőre csorbát ne szenvedjen! ha kell utolsó csepp vérig óvni fogjuk. Legjobb vigaszunk bánatos időben «Talpra magyar, hi a haza, itt az idő most vagy soha!» Kedves ajándékáért ez úton fejezi ki őszinte köszönetemet mély tisztelettel

Huber Ignác, K. u. k. Inf. Div-San.

*

Erzsébet Nőiskola Intézőségének

A békés karácsony már elmult szívünkben az élt, azonban reménye elhamvadt közötünk és a hamút széjjel szórjuk az ötvilágrészben harsonáinkkal éltetve a világ békét. Utunk más, de célunk egy s minket az igazság vezet. Szegény proletár elhagyhatja a mije van, de a gazdagnak nehéz elválni a kényelemtől. Itt egyenlőek vagyunk, mindent a hazáért. Önökben új erőnk támadt fell, a szokatlan karácsonyi ajándékért szívélyes köszönet az intézet hazafias leányainak.

Balogh József a 4. árkász zászlóalj. 5. század.

*

A jószívű N. N. kisasszonynak.

A kegyed által készített karácsonyi ajándék nekem jutott osztályrészül szívemből, forrón köszönöm. Kedves festményét elteszem emlékül. Mint katona örülök hogy léteznek most is hű honleányok. Áldja meg az Isten kedves munkájáért kedves neve felejthetetlen lesz a hideg sírig.

Iván István. huszár őrmester.

*

Igen tisztelt Nagysád! Első sorban bocsánatot kérek, hogy soraimmal alkalmatlankodom, de a hála melyel Önnek tartozom késztet arra, hogy megköszönjem azon jótéteményt, melyben engem is részesíteni méltóztatott. Igaz bár a csomagok karácsonyra voltak szánva, csak most kaptuk kézhez, nagy köszönetel és örömmel vettük át. Minthogy oly helyzetben vagyok, hogy személyesen nem köszönhetem nemes tettét ezen úton fogadja legforróbb és hálás köszönetemet és kérem átadni kedves barátnőinek is, kik barátaimnak is szántak szeretet csomagokat. Nagyon szépen meg kérném soraim átvételéről értesíteni, a választ szívszorongva várva kézcsókkal örökké hálás

Lukács Pál, tizedes.

*

Kedves Nagysága! a karácsonyi ajántékot e hó 17-én megkaptuk melyet nagy köszönettel fogattunk kedves Nagysága mink hála az Istennek egesekessek vagyunk és a kis gyertyának nagy hasznat vettük. Kedves Nagysága most köszönjük nagyon szépen érte Isten velle Kedves Nagysága és Velünk.

Rohr Ádám, Batalion No 4. Kom. 5.

*

Lövészárok 1915 II. 17. A küldött kedves karácsonyi ajándékot meg kaptam és a század legénysége közt szétosztottam, kik hálás köszönettel fogatták. Minden egyes jól érzik magát és epetve várják újjab támadást, az idő járás nagyon kellemes, a pacsirta fejünk felett, a legénység meg az árokban énekel. Maradok hű a haza és királyhoz a sírig.

Hahn Rezső őrmester 44. gy. e. 6. sz.

*

Lövészárok 1915 II. 16. Mélyen tisztelt Nagysád! Kedves ajándéka nekem jutott osztályrészül. Fogadja érte hálás köszönetemet. Messze orosz földön járunk és űzzük az ellenséget. Szívesen viseljük a fáradalmakat és az idő viszontagságait, mikor ily nemes honleányok állanak mögöttünk és tetterőre sarkalnak. A küldött zászló messze orosz földön fogja hirdetni a magyar katona vitézségét.

Kezeit csókolja
Endler Miksa, Fähnrich.

*

Empfangen Sie meinen herzlichsten Dank für die liebe Gabe, welche beweist, dass das ganze Denken des ungarischen Volkes bei der Armee ist, und nur auf das Wohlergehen dieser bedacht ist. Es kam am heutigen Tage besonders gelegen, um uns den letzten Faschingstag zu verschönern. Mit nochmaligen Dank verbleibe ich in Hochachtung

H. Zatecky.

*

Szeretett Honleányaink! Golyók süvítése közben küldjük köszönetünket az orosz-lengyel harctérről otthon hagyott szeretteinknek azért a figyelmességért, mellyel minket nem annyira ajándékaikkal, mint inkább buzdító és lelkesítő verseikkel a további küzdelemre és viszontagságra lelkesítettek. Mi itt a harctéren derék katonákhoz híven mindig és minden körülmények között megálltuk és továbbra is megálljuk helyünket. Szívélyesen üdvözöljük az összes növendékeket és azok hazafias vezetőit. Több aláírás.

*

Kelt levelem Oroszország, 1915 II/17.

Örömmel telt szívvel írom levelem, hogy hálás köszönetem küldhetem e messze távoli harctérről, hogy áldja meg a jó Isten nemes lelkét, hogy kegyeskedett megemlékezni e nehéz időben a harctéren küzdő magyar katonákról, fogadja kedves nagysád hálás köszönetemet és adja a jó Isten, hogy hős hadseregünk győzelmével minél előbb hosszú békét hozzunk szeretett hazánkra. Maradok mélly köszönettel

Voidl Vendel, k. u. k. 5. árkász-század.

*

Drága Nagysád! A kegyes adományát, mit ide a harctérre a hazáért szenvedőknek küldeni kegyeskedett, birtokomba vettem. Végtelen örömmel tölt el azon tudat, hogy vannak nemesszívű honleányok, kik a hazának távollevő fiairól sem feledkeznek meg. Mindannyian jól vagyunk.

Augusztus 4-én Isten nevével Budapestről elindulva, délen Sabácot rövid időn belül birtokukba vettük. Később Uzsokhoz szólítottak, honnan az ellenséget Isten segítségével kiűztük és most itt Orosz-Lengyelországban töltöm harci időm 7. hónapját Isten segítségével védve Magyar hazámat.

Szíves adományát megköszönve, Isten áldását kérve Önre mint szép Magyar hazámra is, honfiúi tisztelettel

Mészáros József Zugsführer. K. u. k. Feldhaubitz-Div. I/4.

*

Kelt Harztér 16 II. 915.

Es gerade am 16. Februar 1915 um 12 uhr mittag, vie ich dem schöne und Liebe Weinachtsgeschenk erhalten habe: Dem lieben und andenkenvohlen geschenk, habe ich nicht aleinig bekommen, sondern dass gesamte meine Kameradschaft.

In denen momenten wie vir dem sorgvohlen geschenk bekommen haben, in jedenn eine besondere inerliche fühlung wahr. Während das öfnen des Paketes, viedermahl eine Wohrt zu hören var, aber troz dem bei jedem, im Augen einige geheimne Trenen zusehen varen.

Können vir absolute nicht anschreiben, vas für eine Gefühl in unsere lustigen Herzen var. Wir können virklich nicht dem Dankbarcheit persendlich aussagen, sol der Lieber Gott für diese Güte unser fertreter sein. Unsere Herzen können nur das sagen, und wünschen sol der Liebe Gott uns geben, das vir nach dem grosen Europeische krieg, als Siegreiche lustige Krieger nach schöne Buda-

pest kommen und auf dem Hauptplatz der Budapest sagen «Elyen a király Ferenz Josko, elyen a Magyar-Német szevetség és elyen a jólszívű Budapesti Magyar leányok.

Nagyon szépen kérem botyanot, ho nem irtam Magyarol, mert nem tudok, de ozir igazán *Boldog* vagyok mert magyar fiuk keszt vagyok.»

Mit fiele Grüsse und *Handküsse* auch auf alle Freileins kolegin ferbleibe ich nagyon nagyon messzire harztéren

nem sokáig viszontlátás. Kovacic zugsf.

*

Kedves Kisasszony! A hős katonák címére feladott csomagja a véletlenség folytán nekem jutott részül. Mondhatom, igen nagy örömöt szerzett vele nekem, nem csupán a csomag tartalmával hanem azért is mert az Erzsébet Nőiskolában meglehetős ismerős vagyok.

Egyik legkedvesebb emlékeim közé tartozik, mikor mint sebesült katonát részesítettek abban a tiszteletben, hogy a decemberben megtartott jótékonysági ünnepélyükön megjelenhettem. Még most is fülemben csengenek kedves igazgatónőjük Ónagysága Berta Ilona szavai, midőn azt mondta, hogy minden leány annyit ér, amennyire a hazájának hasznára válik. Tapasztalásból tudom, hogy az Erzsébet Nőiskola növendékei meg is felelnek eme követelményeknek. Talán az egész országban egyszerre annyi csomagot katonák részére fel nem adtak, mint az Erzsébet Nőiskola növendékei. A mellett a legizlésesebben vannak elkészítve és a legszükségesebb holmiból összerakva.

Most még csak annyit, hogy művészi képeslapját örök emlékül megőrzöm és cserébe küldöm érte a csatolt okmányt.* mely bizonyítja hogy csomagjuk nem érdemteleneknek jutott részül. Fogadja csomagjáért legbensőbb köszönetemet.

Hálás tisztelője Vajda Ferenc 44. Reg. 2. Comp.

Számos hasonló tartalmú kártya és levél érkezett már, melyek mindegyikéből kitűnik, hogy a karácsonyi meglepetés igaz jó érzést keltett vitéz katonáink szivében, másrészt, hogy a csomagoknak hasznát is vették.

*

Értesítés a polgári képző magántanulói részére. A polgári iskolai tanítónőképző magántanulóinak április hó 15-ig kell vizsgaengedélyért folyamodniok az országos felső nép- és polg. isk. tanítónővizsgáló bizottság elnökségéhez (Budapest, VII. ker., István út 93.)

A folyamodvány mellékletei:

1. keresztlevél vagy születési bizonyítvány,
2. elemi iskolai tanítónői oklevél,
3. működési bizonyítvány (1 teljes iskolai évről),
4. hatósági orvosi és
5. hatósági erkölcsi bizonyítvány,

* József főherceg köszönő sorainak sokszorosított példánya.

6. életrajz, melyben a jelölt eddigi összes tanulmányai, szolgálata, s foglalkozása egészen a folyamodvány benyujtásának idejéig időrendben, röviden és hitelesen elő vannak adva; megemlítendő benne a jelölt nyelvismerete is.

A folyamodvány és mellékletei bélyeggel felszerelendők, csupán az életrajz bélyegmentes

Az osztály- és javítóvizsgálatok ideje május 15—30. Az osztályvizsga díja 40 K, javítóvizsga díja 1—1 tárgyból 10 K, több tárgyból 20 K.

Javítóvizsgaengedélyért is folyamodni kell.

*

Szerkesztői üzenet. A «Beköszöntő» szavaira sok oldalról jött visszhang. Reményemben nem csalódtam, megvannak még az összekötő kapcsok az intézet és a volt növendékei között. Csalódásnak nem nevezhetem azt, hogy nem jöttek el mindnyájan a volt növendékek, hiszen nem is tudtunk mindenkit felkutatni. Meg a mai komoly időkben hányan vannak, akiknek lelkét a gyász, a szomorúság, az aggodalom egyidőre megbénította. Talán akadnak még habozók is, azért még várunk, szeretettel gondolunk az elmaradottakra.

Köszönöm a levelekben, az utalványszelvényeken küldött üdvözleteket. Amint jöttek a régi ismerősök, mindegyiknek volt valami kedves szava, megjegyzése, mindegyik idézett valamit a beköszöntőből. Köszönöm a jókivánatokat, az előlegzett bizalmat, igyekszem megszolgálni, csak ne várjanak többet, mint amennyire képes vagyok. Nem írhatok mindegyiküknek külön-külön, így együtt köszönöm meg s viszonzom az üdvözleteket. Ne tekintsék azt, hogy a nyomtatott betű hidegebb az írottnál, kiérzik abból is a meleg érzés, szeretet.

Az 1915. évre előfizettek február 26-ig bezárólag.

(A *-gal jelöltek csak az I. félévre fizettek.)

Andrássy Istvánné, Püspökladány; Alszeghy Erzsébet, Pápa; Adolf Sebestyénné, Budapest; Aághné Szathmáry Margit, Salgótarján; Áll. polg. leányiskola, Aranyosmaróth; Amizoni alapítványi orsz. nőnevelő-intézet, Budapest; Ag. h. leánynevelő-intézet, Aszód; Áll. felsőbb leányiskola, Arad: Áll. polg. leányiskola, Arad.

Barta Árturné, Budapest; Bernáth Béláné, Budapest; Ev. el. és polg. leányiskola, Budapest; Izr. leányárvaház, Budapest; dr. Berthaféle nevelőintézet, Répczekőhalom; Bátory Józsefné, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Beszterczebánya; Vakok budapesti orsz. kir. nevelő- és tanintézete; Busse Johanna, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Békéscsaba; Közs. tanítótestület, Békés; Budapesti ref. egyház skót polg. leányiskolája; VIII. kerületi m. kir. áll. nőipariskola, Budapest; II. ker. m. kir. áll. nőipariskola, Budapest; X. ker. m. kir. áll. nőipariskola, Budapest; Bérczi Ilona, Budapest; Binder Laura, Budapest; Buday Jolán, Budapest; Budafoki áll. polg. iskola:

Áll. polg. leányiskola, Beregszász: VI. ker. áll. elemi tanítónőképző-intézet, Budapest; Báar-Madas ref. felsőbb leányiskola, Budapest; Babits Angyalka, Szekszárd; Bátorné S. Bless Adél, Mezőkövesd; Bölöni Aranka, Békés; Borbáth Lujza, Kolozsvár; Ranolder-intézet, Budapest; Polg. leányiskola, Battonya; Bartholomaidesz Adél, Rozsnyó; Babocsay Gizella, Eger; Benedek Berta, Debreczen, Bódis Zsófia, Makád; Áll. polg. leányiskola, Besztercze; Orsz. Nőképző Egyesület Veres Pálné fels. l.-isk., Budapest; Budapest székesfőváros 127 iskolája részére; Áll. felsőbb leányisk. és leánygimnázium, Budapest; *Benke Ilona, Budapest; Bandhauer Irén, Budapest; Bogdány Margit, Budapest.

Carvin Piroska, Fiume; Czirbusz Anna, Budafok; Csik Mária, Szeged: Csongor Aranka, Budapest; Csekey Ilona, Szolnok; K. Csapó Róza, Szeged (¼ évre); Áll. polg. leányiskola, Czegléd; Magy. Gazdasszonyok Orsz. egyesülete leánynevelő-intézete és árvaháza, Czinkota: Árpádházi Szt. Erzsébet műhelyei. Czifer.

Doleschall M. Editha, Léva; Dubraviczky Erzsébet, Nagyerzsébetlak; Demkó Margit, Budapest; Dulcz Irma, Budapest; Dörfler Janka, Budapest; Diamant Izsóné, Vágújhely; Áll. polg. leányiskola, Dicsőszentmárton; Magy. kir. vas- és acélgyári iskolák, Diósgyőr; Svetits-intézeti polg. leányiskola, Debreczen.

Eberhardné Jausz Jozefin, Budapest; Henger-féle r. k. polg. leányiskola, Érsekújvár; Ehrlich Margit, Szászváros; Egan Ilona, Budapest.

Fodor Riza, Budapest; Fábry Erzsébet, Dobsina; Franciscy Alice, Nagyszombat; Fábián Ilona, Zalasöjtör, Ferenczi Vilma, Csőrög; Fejérné Quirsfeld Irén, Mezőtúr; Frater Anna, Budapest; Fixek Irma, Körmöczbánya, Felméríné Szabó Gizella, Nagyenyed; Fischer Sarolta, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Fogaras; Áll. polg. leányiskola, Fiume; Áll. felsőbb leányiskola, Fiume.

Gedeon M. Ferdinanda, Temesvár; Galambos Mária, Budapest; *Gisztl Margit, Mezőtúr; Grabler Irén, Breznóbánya; dr. Gronovszkyné-Pozsgay Margit, Szombathely; *Grosz Valeria, Keszthely; Gálné Fekete Irén, Budapest; Grecsán Lukretia, Ungvár; Gaál Jenőné, Budapest; Gyuris Gizella, Marczali; Gyöngyössy Alice, Szolnok; Györke Ilona, Fehértemplom; Áll. el. tanítónőképző-intézet, Győr; Áll. polg. leányiskola, Galgócz; Áll. el. isk. tanítótestületi könyvtár, Gyöngyös; Szt. Orsolya-r. polg. leányiskola, Győr.

Höppner Erzsébet, Losoncz; Özv, Herich Károlyné, Budapest; Hanel Béláné, Karánsebes; Hokkes Rózsa, Budapest; Héger Lajosné, Budapest; Huszka Hermin, Örkény; Hargitai Margit, Budapest; Heuffel Róza, Nagyszalonta; Händel Vilmos, Selmeczbánya, Husz Mária, Lupény; Hannig Kazina, Bonyhád; Hanel Ida, Zsolna, Halamka Margit, Halmi; Helle Jánosné, Kalocsa, Hanvay Ilona, Budapest; Áll. óvónőképző-intézet, Hódmezővásárhely; Áll. polg. leányiskola, Hosszúfalú; Áll. polg. leányiskola, Hódmezővásárhely.

Ág. h. ev. polg. leányiskola, Igló.

(Folyt. köv.)

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*